საკულტიტიკო. სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი ბაზეთი გამოდის ოთხელ კვირა დღეს

№ 43 ოქტომბერი 13 1896 წ. № 43

შინაარსი: კვირიდან კვირამდე მ—სი.—რძისა და რძის ნაწარმოებთა გამოფენის შესახებ ტ—სა.— სხვა-და-სხვა ამბავი.— ჟურნალ-გაზეთებიდან.—ეცნოფოდან: სოფელი და სასოფლო სკოლა გერმანიაში (შემდეგი) საზღვარ-გარეთელისა.—*** ლექსი ან. ნ. ორბელიანისა.—„ვეფხვის“ კორესპონდენციები.—*** ლექსი ს. ბაგლიანელისა.— კრიმინალური ანთროპოლოგია (შემდეგი) გ. ბალრძისა.— გურიაში ზოგზაურობა, იობი მეფაბელეურისა.—ბიბლიოგრაფია.—საქველ-მოქმედო საქმე და განცხადებანი.

№ IX „ჯეჯილისა“ გამოვიდა და დაურიგდა ხელის მომწერლებს.

წარსული ექვსი წლის „ჯ ე ჯ ი ლ ი“ (36 წიგნი) დაეთმობა სახალხო და სკოლის ბიბლიოთეკებს 8 მან. (1890, 91 და 92 წწ. „ჯეჯილი“ უკვე მოწოდებული და ნება დართულია კეკლუცის ოლქის სამოსწავლო რჩეულისაგან სკოლის ბიბლიოთეკებისათვის).

—

„ ა ვ ა ლ ი“ ეღირება 1-ი ოქტომბრიდან წლის დამლეგამდე 2 მან. (თამამშოფის სახლი, გოლოვინის პროსპექტის შესახვევში, კორპუსის გვერდით

—

თ ა მ ა რ დ ე ბ ი ს დიდი სურათი (ფერადი წამლებით) დღეის იქით ეყიდება „ავალის“ რედაქციაში 1 მ. 50 კ. (გასაგზავნი ფოსტის ხარჯი 30 კ.)

კვირიდან კვირამდე.

ამ ცოტა ხანში ჩვენ მიეღეთ ანგარიში იმ კომისიისა, რომელიც განაგებს სახალხო კითხვების საქმეს თფილისში. მეტია ლაპარაკი იმაზე, თუ რამდენათ საყურადღებოა ეს საგანი, ე. ი. სახალხო კითხვები. ამ უკანასკნელ დროს სახალხო კითხვები იმართება რუსეთის სახელმწიფოში თითქმის ყველა ქალაქებში; ამიტომაც საზოგადოებისათვის სრულიად უცხო არ უნდა იყვეს ეს საქმე. მაკრამ, მეორე მხრით, ყველას არ ეცოდინება არც ის, თუ სად და ან როგორ, რა მიზნით, შემოიღეს რუსეთში სახალხო კითხვები და არც ის, თუ რა წარმატება მიეცა ამ საქმეს სულ ცოტა ხნის განმავლობაში. ამისათვის სანამ თფილისის კომისიის ანგარიშზე ვიტყოდეთ რამდენსმე სიტყვას, ჩვენ გვსურს, განვიხილოთ მოკლეთ სახალხო კითხვების საქმე მთელ რუსეთში. [1])

საზოგადოებრივი ცხოვრება ჩვენ დროში იმნა-

[1]) ჩვენ შემდეგი წაკითხვათ ბეჭდმცველობისათვის ამ სტატიის დაწერის დროს:
„Народныя чтенія“, ст. В. Вахтерова. см. жур. „Русская Школа“, за 1896 г., №№ 4, 5, 6 და 7; ავრეთვე სტ. „Голосъ провинціи въ вопр. о Народ. чтеніяхъ“ В. Н. Сторожева. „Русская Мысль“, 1896 г. кн. V.

ირათ არის მოწყობილი, რომ მხოლოთ საზოგადოების მცირე ნაწილს შეუძლია ისარგებლოს იმ სხვადა-სხვა კულტურულ შენაძენებით, რომელნიც კაცობრიობამ მოიპოვა თავის ხანგრძლივი არსებობის დროსაც; დანარჩენი ნაწილი კი, რომელსაც უმეტესობა წარმოადგენს, იძულებულია მხოლოთ ნასუფრით, ნაფირნბებით, დაკმაყოფილდეს, და ზოგიერთ შემთხვევაში ესეც არ ხდება ხოლმე მის წილათ. რაც უფრო და უფრო წინ მიდის და ეთითრდება თანამედროვე საზოგადოებრივი ცხოვრების წესი, მით უფრო და უფრო აშკარათ ჩნდება განსხვავება საზოგადოების სხვა-და-სხვა შემადგენელ ნაწილთა შორის, უფრო და უფრო ეთითრდება მათ შორის განხეთქილება. რამდენათ ერთი ნაწილი საზოგადოებისა უფრო და უფრო მდიდრდება, იმდენათ იმავე საზოგადოების უმეტესობა სულ უფრო და უფრო ღატკვდება. ამ გარემოებას მოსდევს ის, რომ თუ ერთ ნაწილს სა-ზოგადოებისას საშუალება ეძლევა მუდამ აეარჯიშოს და განვითაროს თავის გონება, სამაგიეროთ მეორეს ყოველივე საშუალება თავისი გონების საეარჯიშებლათ ეცლება ხელიდან,—ასე რომ თუ ერთ მხარეზე ეხედავთ გონებრივათ უმაღლეს ხარისხამდე განვითარებულ პირთ, რომელთაც შეუთვისებიათ მთელი თანამედროვე მეცნიერება, პირიქით მეორე მხარეზე ეხედავთ უმიაღლესობას, რომელიც მოკლებულია უმარტივეს, მაგრამ იმავე დროს უსაჭიროს, საშუალებას სწავლა-განათლების შეძენისათვის ე. ი. წერა-კითხვას. ამნაირთ, საზოგადოების ამ ორ ნაწილს შუა ნამდვილი უფსკრული ძევს. მაგრამ ამ გვარი მდგომარეობა ვერ გასტანს დიდ ხანს; ასე იქნება თუ ისე, იმას უსათუოთ უნდა მოეღოს ბოლო სწავლა-განათლების და საზოგადოთ კულტურულ შენაძენთა უფრო სამართლიანთ განაწილ ების მეოხებით. როდის ან როგორ მიახწევს კაცობრიობა ამ მდგომარეობას, ჩვენ ამ კითხვის განხილვაში აქ ვერ შეველთ. როგორც ზევით ვამბობდით, ჩვენ გვსურს აქ მკითხველის ყურადღება მივაქციოთ ერთ გარემოებას, რომლის საშუალებით თანამედროვე საზოგადოების განათლებულ ნაწილს, ე. ი. იმ ნაწილს, რომელსაც ჩვეულებრივათ უწოდებენ ინტელიგენციას, სურს გაუმკლავდეს ხალხს უმეცრებასს; ჩვენ ვლაპარაკობთ სასაღო კითხვებზე ანუ ლეკციებზე. რომ სახალხო ლეკციები ერთობ სასარგებლო მოელენაა თანამედროვე ცხოვრებაში, ამაში, ეგონებთ, ეჭვს არავინ არ შეიტანს, გარდა იმისა, ვინც ხალხს უმეცრებას თელის აუცილებელ საჭიროებათ ხალხის კეთილდღეობისათვის, ჩვენ შეეწინააღმ ა ვ ს ბოლოთო, რომ სახალხო კითხვები, საზოგადოთ სასარგებლონი, სრულიანთ არ ჩაითვლებიან ერთთა-ერთ იარაღთ ანუ საშუალებათ იმის მოსასპობათ, რასაც მათი საშუალებით ებრძვიან; ყოველ შემთხვევაში ეს მოელენა საინტერესოა იმ მხრითაც, რომ ჩვენ ეს გარემოება ნებას გვაძლევს შეეგნოთ, რომ აწინდელი ცხოვრების ეითარებით თვით მაღალი, ოფიციალური კლასის წარმომადგენელნიც არ არიან კმაყოფილნი, და ამ თავის უკმაყოფილებას ისინი ხანდისხან აცხადებენ სხვა-და-სხვანაირათ. ამის შესახებ ნაკვ და შეიძლება ძლიერ იშვიათ მაგალითს წარმოვიგიდგენს სახალხო კითხვების ისტორია ევროპეთში.

ახლანდელ სახალხო კითხვებს გრძელი ისტორია არა აქვს რუსეთში. ამ საქმის პირველი ინიციატივა ეკუთვნის ბ. გეოზდეკა-გოლეტკოს, რომელმაც 1871 წელს ცნობილ პეტერბურგს ობერ-პოლიციმეისტერს ტრეპოეს წარუდგენა მოახსენება სახალხო კითხვების აუცილებელი საჭიროების შესახებ იმ მიზნით, რომ სატახტო ქალაქის მუშა ხალხი გადაარჩინონ სიმთვრალეს. ამის გამო ღენ. ტრეპოემა მიართვა იმპერატორ ალექსანდრე მეორეს ერეკელი მოახსენება, რომელშიაც ის ამბობდა, რომ ხელმწიფეს არა ერთხელ გამოუთქვამს ლოთობის წინააღმდეგ საკენო ზომების მიღებაზ; მაგრამ, საბუნებაროთ, არაეითარი ზომა არ შეელის ამ გამანადგურებელ სენსა. ტრეპოეს აზრით, ერთათ-ერთი საშუალება, რომელის მეოხებით შეიძლება შემ ეკრდეს ქალაქში ლოთობა და სხვა ცუდი ჩვეულებანი, იქნება იმის ზეპირნიერათ და გონებრივათ ამაღლება. ერთი ამნაირი ზომა იქნება სახალხო კითხვების გამართვა, რომლებიც ადვილათ და გასაგებ ენით უნდა აწვდიდეს ხალხს მისთვის საჭირო და სასარგებლო ცნობებს. ამ მოხსენების შედეგი იყო უმაღლესი ბრძანება კომისიის შედგენის შესახებ გენ. ტრეპოეის წინადადების განსახილაოთ. ეს კომისია შედგა და დაიწყო თავის მოქმედება იმავე წელს დეკემბერში. გენ. ტრეპოემა ამ კომისიას ცალკე წერილში განუმარტა უფრო ერკლათ თავის მოსაზრებანი ამ საქმის შესახებ, სიიდანაც, სხვათა შორის, ეტყობოლობთ, რომ პირველი სახალხო კითხვა გაუმართავს რუსეთში 1869 წ. სამხედრო სასწავლებლების უმაღლეს გამგეობას სალდათებისათვის, რასაც შესაჩნევი სარგებლობა მოუტანია.

ხსენებულმა კომისიამ თავის მხრით განმარტა, 1) რომ სახალხო კითხვების გამართვის საქმე ეკუთვნის სახალხო განათლების სამინისტროს უწყებას, და ამიტომ პირდაპარ ხსენებულ სამინისტროს უნდა ექვემდებარებოდეს, და 2) ამ უკანასკნელსვე ეკუთვნის იმ კითხვის გადაწყეტა, შესაძლებელია თუ არა და რა პირობების ძალით, რომ ამ გვარი კითხვები ნება დართულ იქნენ, როგორც ზომა მართებლობისაგან

მიღებული გარყვნილების და ლოთობის წინააღმდეგ. ამის მიხედვით კომისიამ შეიმუშავა პროგრამა და იმავე წლის 28 დეკემბერს დაიწყეს სახალხო კითხვები. სამ წელს შემდეგ, 1874 წ. სასარგებლო წიგნების გამავრცელებელმა საზოგადოებამ მოსკოვში დააარსა კომისია სახალხო კითხვების საწარმოებლათ. დაახლოებით იმავე დროს რამდენსამე ადგილს გამართეს კიდევ სახალხო კითხვები. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ ცკრძა პირების თავისსობით გამართული, და არავითარი კანონიერი საფუძველი მას არ ჰქონებია. პეტერბურგის კარგად სხვა ადგილებში სახალხო კითხვების გამართვის ნება გამოიცა მხოლოთ 1876 წ. ამ წლის კანონის ძალით „სახალხო კითხვების გამართვაზე გუბერნიის ქალაქებში ნების აძლევეს, საზოგადოებათა და კერძო პირთა თხოვნით, სამოსწავლო ოლქის მზრუნველი წინდაწინ შეთანხმებით ადგილობრივ გუბერნატორთან, და სახალხო კითხვები პირველპირ ექვემდებარებიან სამოსწავლო ოლქის მზრუნველის განკარგულებას (§ 1); სახალხო კითხვების გამგეობა, ე. ი. მატერიალური მხარე უნდა იყოს იმ პირების ანუ საზოგადოებათა ხელშ, რომლებიც ნება-რთავს თხოოულნენ. მზღველობა უნდა იქონიონ კითხვებზე სახალხო სკოლების დირექტორებმა (§ 2); სახალხო კითხვები უნდა გაიმართოს უსათუოთ იმ სახლებში, სადაც სასწავლებელია და სხვა საზოგადო ან საველწიფო შენობებში. ფაბრიკებში და სხვა სამრეწველო შენობებში სახალხო კითხვები აკრძალულია (§ 4); ხალხს უნდა წაუკითხონ მხოლოთ ის წიგნები, რომლებიც მოწონებულია სახალხო განათლების სამინისტროის და „უწმინდესი სინოდის მიერ (§ 5)". ეს ამ კანონის უმთავრესი მუხლების შინაარსი. ჩვენ ვერ შევალთ იმის განხილვაში, თუ რამდენათ ხელს უშუამს ეს კანონი სახალხო კითხვების წარმატების საქმეს რუსეთში; ეიტყვით მხოლოთ, რომ ბ. სტოროჟევის აზრით, ეს კანონი ახლანდელ მოთხოვნილებას არც შეეფერის და არც აკმაყოფილებს.

რაც შეეხება სახალხო კითხვების გავრცელების საქმეს რუსეთში, სწორეთ რომ ძლიერ სწრაფათ განვითარდა ეს საქმე. სულ რაღაც ოცი წლის განმავლობაში სახალხო კითხვები აღორძინდა თითქმის მიყრეებულ კუნჭულებშიაც, ასე რომ ბ. სტოროჟევის სიტყვით: „სახალხო კითხვებმა მკეფლი ნიადგი მოიპოოეს პროვინციაში, რომელშაც გადაეპარა ბატატო ქალაქებს ინტერესის გაძლეერებით და თვით საქმის მოწყობით ერთი მხრით და შესაძლებელ ზნეობრივი მსხეერპლის შეწირვით მეორე მხრით". ჯერ-ჯერობით შეუძლებელია საკმარისად იმის დაფასება, თუ რა სარგებლობა მოუტანეს ხალხს სახალხო კითხვებმა, თუ რა სამსახური გაუწიეს საზოგადოებას. იმ მუშაკებმა და მოღვაწეებმა, რომლებმაც იდეეს თავის თავზე სრულებით უეცი ხალხის წინ-წაძღოლა ცოდნის შესაძენად. ყველასათვის ცხადია, რომ ამ მოღვაწეთა სარბიელი საკმარისად ფართოა, თუ რომ რაიმე დამპბრკოლებელი მიზეზები მათ არ შეაფერხებენ ამ ეზაზე. ჩვენ კარგად ეიცით, რომ საზოგადოებაში ბევრი იქნება უკმაყოფილო სახალხო კითხვებთან, მაგრამ ის კი შეეკიძლია ეთქვათ, რომ სადაც კი გამართეს სახალხო კითხვები, იმათ ყოველგან შესანიშნაეი წარმატება დაეტყოთ. რომ ნათლათ წარმოიდგინოთ სახალხო კითხვების წარმატება, საქიროა ეიკოდეთ, ერთი მხრით, თუ საზოგადოების რამელი ნაწილთან ვეკქეს ამ შემთხეევაში საქმე, და მეორე მხრით, თუ რა არის სახალხო კითხვების საკანი, ე. ი. იყ რა საზრდოს ანუ ცოდნას აძლე

რუსეთის ხალხს და მის ისტორიას, ის კარგად მიხვდება, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ბ. პორტუგალოვის ზემო-მოყვანილ სიტყვებს. საქმე ის არის, რომ ეს ხალხი მეტის-მეტი ცრუ მორწმუნეა, მას სრულებით ცრუ წარმოდგენა აქვს თავის-თავზე და გარეშეს ბუნებაზე; ამ მის ყოველად-უეცობის საშუალებით შედგა ჩვენ ყოველ ფენის ნაბიჯზე ეხადგის ის ეკლესიურად ექვეთილებასთან ერთათ. მაგრამ ყველაზე უფერო ჩანს ეს სხვა-და-სხვა დიდი უბედურობის დროს, როგორც, მაგ., შიმშილობის და ხოლერობის დროს, როცა ხალხს უეცობა ეწინააღმდეგება მართველობის და კერძო პირთა ყოველ გვარ გონიერ განკარგულებათა. ჩვენ აქ ადგილი ნებას არ გვაძლევს უფრო დაწერილებით შეეეხოთ ამ საგანს. საჭიროა აღვნიშნოთ აქ მხოლოთ, რომ სახალხო კითხვების მოთავეთ სწორეთ აი ეს ხალხის უეცობა აქვთ სახენი და სურთ იმის სრულებით მოსპობა თუ არა, შემცირება მაინც.

ამ მიზნის მისაზღვევათ სახალხო კითხვების საშუალებით უნდა შეეგნებინონ ხალხს, თუ რა არის სახელმწიფო, საზოგადოება, ბუნება, რომლის გაგლენის ქვეშ ის იმყოფება. ამნაირი პროგრამა ამ ჟამთ ჩვენთვის იდეალურათ ჩაიოცლება. ამის უნაკლულოთ განხორციელებას ხელს უშლის მრავალი გარეგანი გარემოებანი. მოუხედავათ ამისა დღემდის სახალხო კითხვებს უმეტეს შემთხვევაში პატრონსათ უეცრათ თავისი წმიდა დროშა და ყოველ-გან შესანიშნავი თავი-გამოდგენთ ემსახურებიან თავიანთ მიზანს. რასაკვირველია ჩვენ სახენი არა ვეაქვს აქ ის შემთხვევები, როცა ეამჩნევეთ ამ მაღალ დანიშნულებიდან გარდახვევას...

ახლა რამდენიმე სიტყვა სახალხო კითხვების თბილისის კომისიაზედაც. თბილისში მეექვსე წელი-წადია, რაც სახალხო კითხვები იმართება. ეს აზრი დაიბადა ადგილობრივი ინტელიგენციის ზოგიერთთა წარმომადგენელებში 1890 წელს, გაზაფხულზე, და ამავე წლის 6 მაის გაიმართა პირველი სახალხო კითხვა. როგორც ეტყობულობთ ანგარიშიდან 1890—1895 წლების განმავლობაში თბილისში სულ გაუმართავეთ 95 კითხვა, რომელზედაც დასწრებია 11,427 კაცი. ორთა შუა რიცხვით თითოეულ კითხვას ესწრებოდა 125 კაცი. აქედ უნდა შეენიშნოთ, რომ ამ 125 უმეტესი ნაწილი მოსწავლეები, ახალგაზრდები და სხვა გარეშე პირნი არიან; ადგილობრივი ხალხი სულ მცირეა. საზოგადოთ უნდა შეენიშნოთ, რომ თბილისის კომისიის სხვა სახალხო კითხვების კომისიებთან შედარებით საკმარისი ინტერესი ვერ აღუძრავს ადგილობრივ საზოგადოებაში. რით ახსნება ეს გარემოება? ცხადია, რომ მარტო კითხვების გამართვა არ არის აქ საკმარისი; საჭიროა კიდევ, რომ სხვა გარემოებასაც მიექცეს ყურადღება. ყველამ კარგათ ეოცით, თუ რა არსებითი განსხვავება არსებობს რუსეთის შიდა გუბერნიის ქალაქებსა და თბილისს შორის; თუ იქ სრულებით საკმარისია სახალხო კითხვებზე ერთი ენის ხმარება, აქ ეს შეუძლებელია, რადგანაც ის ნაწილი საზოგადოებისა, რომლის გონების განათლებას ელტეან კითხვების საშუალებით, სრულებით მოკლებულია ამ ენის ცოდნას, რომელზედაც აქ კითხვები იმართება. აიცილებენ თუ არა შემდეგში ამ ნაკლს ადგილობრივი ინტელიგენციის წარმომადგენელნი? — არ ეოცით. რაც შეეხება თბილისის სახალხო კითხვების შინაარს, უნდა ეთქვათ, რომ ადგილობრივი ხალხის მოთხოვნილებას ეერც ის შეესაბამება გარეშე ბუნების მეტყველების განყოფილებისა.

Გ.

რძისა და რძის ნაწარმოებთა გამოყენების შესახებ.

ᲒᲔᲠᲛᲐᲜᲘᲐ, ნ-ს ოქტომბერს, კაეკასიის სამეურნეო საზოგადოების საფეურში გახსნეს რძის და რძის ნაწარმოებთა გამოფენა. კეთილეეზე დაესწრო დიდ ძალი ხალხი. ამ გამოფენის გამგეებისაგან ბევრი სიტყვა იყო წარმოთქმული სხვათა შორის იმაზე, თუ რა ძვალია ჩვენში რიგზე ნაწარმოებთა გამოფენა და მეტადრე რძისა.

მართლაც უკეთო თვალი აქ ბევრს ეერას ნახავდა,—ჩამწკრივებული იყო ყველები ზედ წარწერით: ოსური, თუშური, იმერული სულგუნი, მოთალი და გათავდა საქმე...

კაეკასიის მდიდარ ბუნების, რომელსაც, მეტადრე ქართლში, თვალ-გაუწვდენელი ნოყიერი საძოვარი მინდერები აქვს, ამასთანავ ნაწარმოების სილრიბე კაცს დიდ საკონტროლოში ჩააგდებს. სად არიან ჩვენი მემამულენი? სად არი მათი ნაწარმოები? იქნება თითონ ეერ ჩამოსულთან, რადგან ერთხელაც მეტათ ეერ ჩამოელენ და ამ ერთხელაც უსათუოთ ბანკისთვის უნდა ჩამოეიენენ, რადგან ხან მამული აქვთ დასაგირაგებელი და გადასაკირაგებელი, ხან ამოსარეკი ჰყავთ ეინმე, იმათი ხათრით და დაეალებით უნდა დაესწრეს კრებას და რძის ნაწარმოებთა გამოფენისთვის რას მოიტანენ.

ეს კიდევ არაფერი, რომ ჩვენი მემამულეები არ დაესწრენ, იქნება ეისაც საწყენი ბლომათა აქვთ და მისი წარმოებაც კარგათ მიჰყავთ მათი სული აქ

ტრიალებს? არა, არც აქა ჩანს მათი გამრჯელობა, მათი მამულის გამოყენება. (გამოუფენაზე მხილოთ ერთ ქართველს, კეზელს, გამოუჯანეია თავისი ფერმიდან ყველაზე.) რას მიეფეროთ ამისთანა დაუდეგრობა! ნუ თუ ჩვენი მემამულეები ისე დამძიმებული არიან მამულით, რომ სანამ არ მოიშორებენ მას, სულ არ გადაგირავებენ და არ გაყიდიან არ დადებიან? რაიმე საქმეს! ერთხელ ეკითხე ერთ მემამულეს: „რა ნება გაქვთ, რომ მამა-პაპეულ მამულს ჰყიდით?“ - ის ნება გეკეთესო, მპასუხა, რომ ახლა სხვა დროა დაგიდგა, ჩვენ შვილებს მიწა პურს არ აპეტეს, უნდა ისინი გაეზარდოთო და ფული მიტომ ვეონდა-“.

მაშულები ეეეკლება ხელიდან და ყმაწვილ კაცებს კი (აქ იგულისხმეთ თავადაზნაურები) ი'ფიანათ ეხეადეთ, რომ თავისი განათლებით პური ეჭამოთ. დიდ ძალი რიცხეი ყმაწვილ კაცებისა მესაბამ და მეოთხე კლასებიდან? გამოსული არიან? და რას აკეთებს უმეტესი მათგანი? ამის პასუხი, ჩვენ და საუბედურითო, ყველამ იცის. მოიგონეთ "ბარშან სამსაჯარაზი" რომ პაპლოეის ქალის საქმე ირჩეეოდა.

ბაღიში ეიხდი, რომ აეკეთები საკანს. რძის წარმოება არც ადრე ძნელია და არც ბევრ ფულს მოითხოეს, ხხოლოთ ადამიანს უნდა სიყვარული ჰქონდეს ზრდაშია და მტკიცე ხასიათი. აქ ერთს მაგალითს მოეიყეან, რომელმაც მე თითონ გამოაცა.

ერთი მდიდარ მოიჯარადეს ჰყავდა ქალი დიდ ფუფუნებაში და აზაზობაში გაზდილი, როდესაც ქალი 17 წლისა შესრულდა მის მამის ბედი უკეთმა დატრიალდა და არა თუ მთელი თავისი შეძლება დაკარგა ამ ეაცმა—სახლის ავეეჯიც კი გაუეიდეს ეალბში. იკითხ მერე ქალმა რა ქნა? რაც საკუთარი ნიეთები ჰქონდა ეგანკალი და წეადა მოსკოეში. მეოთხე ერთი წლითა, მიებარა ეეროსნაკის ქარხანაში, შეისწავლა რძის წარმოება და დაბრუნდა თუ არა, ალილ 12 წლით იჯარით ყაზახში სახელმწიფო საძოვარი ადგილები, მიეკედლა იქაური სოფლელებს და მათი დახმარებით ისე წაიყვანა საქმე, რომ სოფლელებსაც არგო, იჯარასაც გაუძღვა, თავსაც ინახავს და ერთი ხელი ფედ-მამისეენაც აქეს. ეს ქალი ენაზე გამოფენაზე და გულ-ნატეკენთან შემოჰჩიოლა: „ეეერ მოეასწარ გამოფენისთეის მომეტანა მეც რძის ნაწარმოებნი“.

ეისურეებთ რომ კაეკასიის სამეურნეო საზოგადოებას თავიდან აეცილებინოს დაბრკოლებანი და ხმირათ გაემართოს ამგვარი გამოფენა.

საზღეარ-გარეთ არა თუ რძის ნაწარმოების, ყოველ გვარი შინაური ფრინველისა და საკონლის გაქოფენა თითქმის ყოველ სოფელშა ხდება; სუკეთესო საქონელს, საუკეთესო შინაურ ფრინველს აჯილდოებენ. ხშირათ იტყეიან: „ეს იმ ცხრის ჩამომავალია, რომელმაც ჯილდო მიიღოო.“

ტ.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ᲒᲐᲛᲘᲡᲐᲛᲘᲜᲝ ᲐᲪᲜᲝᲑᲔᲑᲘᲡ „Нов. Обозр.“-ს უსიამოენო ამბავს შესახებ ქუთაისზე რკინის გზის გაყეანის თაობაზე. პეტერბურგში კომისიას გზათა მინისტრის ამხანაგის—ენერალ-ლეიტენანტის პეტროფის თავმჯდომარეობით ეარი შეპოუოფილია ქუთაისის მცხოვრებლების თხოვნაზე.

* * *

ეაშინგტონის ეპისკოპოზს გამოუგზავნია 20 მან. „წეია-კოთხეის გამგზავნელებელ საზოგადოებისთვის“, რომ მან მოიხმაროს რომელიმე ბავშის აღსაზრდელათ. ამ საზოგადოების მმართველობამ გადაწყეიტა გაეგზავნოს ეაშინგტონში მადლობა ინგლისურათ და ქართულათ.

* * *

ჩვენ შეეიტყეთ, რომ დღეს კეირას ნაძალადეეში მართვეენ სცენის მოყეარენი ქართულ წარმოდგენას გრ. ჩარკეიანის სასლში. წარმოდგენა დაიწყება საღამოს 5 საათზე.

* * *

კახეთში აღმოუჩენიათ ეაზის ახალი ავათმყოფობა — ბლეკრიტი, რომელიც ფილოქსერაზე ნაკლები მტერი არ იქნება ეაზისა. ამ სენის გამოსაკლეეათ გაგზავნეს აკრონომი სტაროსელსკი.

* * *

ნაეთი ბაკოში შედარებით ადრინდელ წლებისა ნაკლები ამოდის. მარიამოპოლისეში (1896 წ.) გამოტანეს 41,721 ათასი ფუთი. რეა თეის განშალობაში წელს გამოტანეს 216,973 ათასი ფუთი. ᲑᲐᲠᲨᲐᲜ კი რეა თეის განშალობაში ნაეთი გამოზიდეს 222,536 ათასი ფუთი, ასე რომ ᲑᲐᲠᲨᲐᲜ-დელზე 5,563 ათასი ფუთით ნაკლები ამოსულა.

* * *

ამ კეირეში კაეკასიის სამეურნეო საზოგადოების დარბაზში რძის გამოფენის დროს რამდენიმე სა-

უბარი იყო გამართული მეურნეობის შესახებ, რაზედაც ბევრი ხალხი ესწრებოდა. პროგრამა საუბარსა წინდაწინე იყო შემუშავებული და ეხებოდა სხვადა-სხვა სამეურნეო საკენტს. ერთი ამ საგანთაგანია უეჭველთ რიმე საშუალების გამოძებნა საქონლის ჭირის წინააღმდეგ. 9 ოქტომბერს ამ საკენტ შესახებ ჭქონდათ სამეურნეო საზოგადოების სხვა და უმრავლესობამ სურვილი განაცხადა, რომ ამიერ-კავკასიაშიაც შემოღებული იქნას 1879 წლის 3 ივნისის კანონი, თუმცა ამის განხორციელებას ჩვენში ბევრი დაბრკოლება გადაეღობება წინ. ეს კანონი იმაში მდგომარეობს, რომ, როცა საქონელი გადამდები ჭირით ხდება ავად, ის უნდა მოკალან და პატრონს მისი ფასი მისცენ. ამ საკენტ შესახებ სპეტერესო მოხსენება წარმოადგინა ბ. ლისენეტკიმ. თავის მოხსენებაში ბ. ლისენეტკი პირველად ამბობს საქონლის ჭირის (ეპიზოოტიის) გავრცელების შესახებ აზიის რუსეთში და შემდეგ ამიერ-კავკასიაში, სადაც საქონლის ჭირს ხელს უშუოს ჰყვის პრობებში. ყველაზე უფრო ერცელდება საქონლის ჭირი ბაკოს და განგაის გუბერნიებში. უნდა შეენიშნოთ, რომ საქონლის ჭირი ერცელდება ჩენში უფრო იმიტომ, რომ სპარსეთიდან და ოსმალეთიდან გოუშინჯავთან მოჰყავთ საქონლის ფარა ჩენსკენ; ამის გარდა ადგილობრივი მეცხოვრენი ხშირობენ ჭირიან საქონლის ტყავს ფეხსაცმელთ და ავრეთვე ადგილ-ადგილ ხორცსაც საჭმელთ და არაეთარ ზომას არ ხმარობენ, რომ აეთმაყოფინ საქონელი დროებით მანნე მოაშორონ საღ საქონელს. ყველა ამ მოსაზრებას შემდეგ კრებამ გადაწყვეტა სხვა და-სხვა რაციონალური ზომების მიღება საქონლის ჭირის მოსასპობლოთ. ეასურვებთ, რომ მარტო ქაღალდზე არ დარჩენილიყოს ეს ზომები.

* * *

გაზ. „Кавказъ"-ის სიტყვით 8 ოქტომბერს პოლიციის მეოთხე განყოფილების სამმართველოში მისული თელეკის მცხოვრები მ. კიკნაე, რომელსაც გამოუცხადებია, რომ თბილისის მცხოვრებმა მ. ეარაქელოვმა შეაძლია მას საყიდელთან ათასი მანეთის ყალბი ფული. გიგო თუ არა ეს პოლიციის მოხელემ სა-ყვარელიმემ, წაეიდა კათოლიკების სასაფოლოზე, სადაც დანაშაული იყო ნამყოფი. ფულის გაცვლა ყალბ ფულზე. იქ მს დაედო სამი პირი, სახელდობ: კიკნაძე, ეარაქელოვი და დუშეთის მაზრის მცხოვრები დავით ხეთელეშვილი, რომლებიც მაშინვე დაიჭირა. გაჩხრეკის დროს ეარაქელო

მსეხსგბლებს ვაუბაგენიათ საჩიგარი, რომ უკანასკნელი ამორჩევანი წესიერი არ იყოფა. ამის პასუხათ მოუფიდათ, რომ მართალია ჩანს უკანონობა არჩევანის შესახებ, მაგრამ ეგ საქმე უნდა სასამართლომ გაარჩიოს და არა ჩვენმა.

ᲧᲣᲠᲜᲐᲚ-ᲒᲐᲖᲔᲗᲔᲑᲘᲓᲐᲜ.

ᲤᲠᲐᲜᲒᲣᲚᲘ ᲒᲐᲖᲔᲗᲘ „Journal des Débats“ ᲣᲠᲩᲘᲚᲘᲡ ᲤᲠᲐᲜᲒᲔᲑᲘᲡ: ᲒᲘᲡᲐᲪ ᲥᲐᲚᲘᲐ ᲔᲧᲝᲚᲔᲑᲐ ᲦᲘᲠᲘᲜᲝᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲧᲕᲔᲚᲐᲛ ᲝᲚᲥᲐᲨᲘ ᲓᲐᲠᲩᲔᲚᲘᲡ ᲞᲐᲢᲘᲡᲪᲔᲛᲐᲗ ᲛᲗᲐᲕᲠᲘᲜᲔ — ᲙᲜᲘᲐᲖᲔ ᲝᲚᲔᲜᲘᲐ.

***

ᲛᲬᲠᲐᲚᲘ Ნ. Კ. ᲛᲘᲰᲐᲘᲚᲝᲕᲘᲩᲘᲡ ᲐᲛᲑᲝᲑᲔᲜ ᲛᲘᲛᲘᲗᲘᲗ ᲐᲕᲐᲗ ᲒᲐᲛᲮᲔᲓᲠᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲮᲐᲠᲔᲗ ᲠᲣᲡᲘᲗᲨᲘ ᲬᲐᲡᲣᲚᲐ.

***

ᲧᲐᲖᲐᲜᲘᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲐᲛ ᲡᲐᲛᲘᲡᲬᲚᲔᲣᲚ ᲬᲚᲔᲡᲘ ᲛᲘᲣᲦᲘᲜᲐᲗ 189 ᲡᲢᲣᲓᲔᲜᲢᲘ, ᲛᲐᲗ ᲨᲝᲠᲘᲡ 25 ᲡᲘᲛᲜᲐᲠᲘᲔᲚᲘ, ᲠᲝᲛᲚᲔᲑᲘᲡᲐ ᲛᲘᲦᲘᲑᲣᲚᲘᲡ ᲐᲠᲐᲜᲐᲗ ᲡᲐᲮᲚᲝᲑᲘᲗ ᲒᲐᲜᲐᲗᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘᲡ ᲒᲐᲜᲯᲐᲠᲒᲣᲚᲔᲑᲘᲗ, ᲛᲘᲣᲗᲕᲐᲓᲐᲕᲐᲗ ᲒᲘᲛᲜᲐᲖᲘᲘᲡ ᲐᲪᲣᲚᲘᲡ ᲣᲛᲘᲜᲚᲝᲑᲘᲡᲐ.

***

ᲝᲡᲛᲐᲚᲔᲑᲘ. ᲙᲝᲜᲡᲢᲐᲜᲢᲘᲜᲝᲞᲝᲚᲘᲡᲓᲐᲜ ᲓᲔᲪᲔᲛᲘᲗ ᲐᲪᲣᲚᲝᲑᲘᲡᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲖ. „Times“-ᲘᲡ, ᲠᲝᲛᲘ ᲐᲗ ᲝᲩᲣᲚᲝᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲒᲘᲓᲐᲡ ᲡᲣᲚᲗᲐᲜᲘᲡ ᲘᲠᲐᲓᲔ (ᲑᲔᲓᲜᲐᲒᲐ), ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲘ ᲫᲐᲚᲘᲗ ᲓᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ, ᲠᲝᲛᲚᲔᲑᲘᲡᲐ ᲛᲘᲒᲘᲠᲗᲕᲐᲗ ᲔᲛᲔᲚᲘᲡ ᲐᲜᲐᲢᲝᲚᲘᲘᲡ ᲒᲣᲜᲓᲘᲠᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ (ᲘᲚᲘᲐᲜᲘᲢᲔᲑᲘᲡ) ᲬᲐᲠᲣᲡᲣᲚᲘ ᲬᲚᲘᲡ ᲝᲩᲣᲚᲝᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲐᲮᲐᲚ ᲞᲠᲝᲔᲥᲢᲘᲡ ᲛᲘᲗᲘᲗᲔᲑᲘᲗ ᲔᲛᲔᲚᲘᲡ ᲒᲣᲜᲓᲘᲠᲜᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘ ᲒᲐᲜᲯᲐᲠᲒᲣᲚᲔᲑᲘᲗ, ᲛᲘᲣᲗᲕᲐᲓᲐᲕᲐᲗ ᲒᲘᲛᲜᲐᲖᲘᲘᲡ ᲐᲪᲣᲚᲘᲡ ᲣᲛᲘᲜᲚᲝᲑᲘᲡᲐ. ᲛᲘᲣᲗᲕᲐᲓᲐᲕᲐᲗ ᲒᲘᲛᲜᲐᲖᲘᲘᲡ ᲐᲪᲣᲚᲘᲡ ᲣᲛᲘᲜᲚᲝᲑᲘᲡᲐ.

***

ᲛᲬᲠᲐᲚᲘ ᲜᲘᲜᲝ ᲩᲘᲠᲐᲥᲘᲡᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲡ ᲒᲐᲜᲐᲗᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘᲡ ᲒᲐᲜᲯᲐᲠᲒᲣᲚᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐᲬᲧᲔᲑᲣᲚᲘ ᲐᲛᲑᲐᲠᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲡ ᲛᲘᲦᲔᲑᲣᲚᲘ ᲡᲐᲮᲚᲝᲑᲘᲡ ᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘᲡ ᲛᲘᲣᲗᲘᲗᲔᲑᲘᲗ ᲐᲛᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲐᲠᲐᲤᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲛᲐᲠᲗᲐᲚᲘᲐ ᲩᲐᲜᲡ ᲣᲙᲐᲜᲝᲜᲝᲑᲐᲗ ᲐᲠᲩᲔᲕᲐᲜᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ, ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲔᲒ ᲡᲐᲥᲛᲔ ᲣᲜᲓᲐ ᲡᲐᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲚᲝᲛᲛ ᲒᲐᲐᲠᲩᲘᲝᲡ ᲓᲐ ᲐᲠᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘᲗ.

ᲧᲣᲠᲜᲐᲚ-ᲒᲐᲖᲔᲗᲔᲑᲘᲓᲐᲜ.

ᲡᲘᲛᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲡᲐᲛᲔᲦᲕᲔᲚᲝᲒᲘᲡᲐᲛ ᲐᲠ ᲛᲝᲐᲬᲧᲠᲐ ᲑᲔᲚᲔᲠ ᲐᲮᲐᲚᲐ ᲐᲓᲠᲘᲚᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ, ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲐ ᲡᲣᲚᲗᲐᲜᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲘᲠᲗᲗᲛᲘᲗᲐᲗ ᲓᲐ ᲠᲝᲛᲔᲚᲗᲐᲒᲘᲡ ᲠᲔᲕᲝᲚᲘᲣᲪᲘᲝᲜᲣᲠᲘ ᲛᲝᲛᲫᲚᲔᲑᲝᲑᲐ ᲘᲧᲝ ᲒᲐᲒᲘᲪᲮᲣᲚᲘ.

***

ᲝᲡᲛᲐᲚᲝᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲗᲐᲕᲠᲝᲑᲐᲡ ᲛᲘᲣᲬᲔᲠᲘᲐ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲝᲣᲬᲣᲧᲘᲐᲜᲔᲑᲘᲡ ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲘᲓᲐᲜ, ᲗᲐᲕᲘᲡ ᲔᲚᲩᲘᲠᲝᲑᲘᲡ ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲨᲘ, ᲠᲝᲛ ᲛᲐᲜ ᲡᲐᲮᲘᲕᲐᲠᲘ ᲓᲐᲬᲧᲝᲗ ᲒᲚᲔᲜᲓᲚᲐᲢᲘᲠᲝᲜᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲐᲛᲓᲔᲒᲐ, ᲠᲐᲓᲒᲐᲜ ᲐᲛ ᲣᲙᲐᲜᲚᲘᲡᲬᲚᲘᲡ ᲡᲐᲮᲚᲝᲑᲘᲡ ᲡᲣᲚᲗᲐᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ „ᲥᲐᲪᲘ ᲛᲙᲚᲔᲚᲘ“ ᲣᲬᲝᲓᲔᲑᲐ.

***

ᲒᲐᲖ. „Indépendance Belge“-Ს ᲬᲔᲠᲘᲡ ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲘᲓᲐᲜ, ᲠᲝᲛ ᲐᲦᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲔᲗᲘᲡ ᲡᲐᲥᲛᲔ ᲐᲮᲚᲐ ᲛᲘᲛᲐᲕᲐᲚᲘᲡ ᲐᲮᲐᲚ ᲛᲘᲜᲐᲠᲗᲣᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲘᲪᲔᲑᲡᲝ. ᲠᲣᲡᲔᲗᲘᲡ ᲔᲚᲩᲘ ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲨᲘ ᲩᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲮᲐᲜᲒᲠᲫᲚᲘᲕᲘ ᲛᲝᲚᲐᲪᲐᲠᲐᲪᲔᲑᲐ ᲛᲐᲠᲯᲝᲡ ᲡᲝᲚᲝᲜᲘᲡᲑᲔᲠᲘᲡᲗᲐᲜ. ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲡᲘ ᲛᲗᲐᲕᲠᲝᲑᲐᲨᲘ ᲩᲛ ᲘᲡᲛᲘᲡ, ᲠᲝᲛ ᲠᲣᲡᲔᲗᲘ, ᲘᲜᲒᲚᲘᲡᲘ ᲓᲐ ᲡᲐᲤᲠᲐᲜᲒᲔᲗᲘᲡ ᲨᲔᲗᲐᲜᲮᲛᲔᲑᲘᲡᲐᲗ ᲐᲦᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲔᲗᲘᲡ ᲡᲐᲥᲛᲔᲨᲘ.

***

ᲑᲔᲠᲚᲘᲜᲘᲡ ᲒᲐᲖᲔᲗᲘ „Post“-ᲘᲡ ᲡᲘᲢᲧᲕᲘᲗ, ᲞᲝᲠᲢᲐᲡ ᲧᲝᲕᲔᲚᲘ ᲒᲘᲠᲐᲜᲘ ᲨᲔᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲘᲡ ᲬᲧᲐᲠᲝ ᲓᲐᲯᲓᲑᲐ. ᲘᲣᲜᲘᲔᲑᲘᲡ ᲗᲕᲘᲡ ᲨᲘᲜᲐᲒᲐᲜ ᲨᲔᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲒᲐᲒᲐᲕᲣᲬᲧᲔᲑᲘᲗᲘᲡ: ᲛᲐᲦᲚᲔ ᲮᲐᲠᲘᲡᲮᲝᲜᲐᲗ — ᲛᲘᲜᲐᲮᲣᲚᲘᲡᲐᲛᲓᲔ ᲓᲐᲣᲬᲧᲠᲘᲜᲔᲑᲚᲘᲗ ᲨᲔᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲘᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ ᲡᲐᲛᲘ ᲗᲕᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲒᲚᲝᲑᲐᲨᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲜᲘᲨᲕᲜᲔᲚᲝᲕᲐᲜᲘ ᲠᲣᲡᲔᲗᲘᲡ ᲛᲝᲛᲫᲚᲔᲑᲝᲑᲐ ᲓᲐᲣᲬᲧᲠᲘᲜᲔᲑᲚᲘᲗ ᲛᲝᲚᲐᲪᲐᲠᲐᲪᲔᲑᲐ ᲛᲐᲠᲯᲝᲡ ᲡᲝᲚᲝᲜᲘᲡᲑᲔᲠᲘᲡᲗᲐᲜ. ᲣᲛᲝᲚᲚᲣᲚᲘ ᲗᲛᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲐᲠᲐᲤᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲛᲐᲠᲗᲐᲚᲘᲐ ᲩᲐᲜᲡ ᲣᲙᲐᲜᲝᲜᲝᲑᲐᲗ ᲐᲠᲩᲔᲕᲐᲜᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ, ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲔᲒ ᲡᲐᲥᲛᲔ ᲣᲜᲓᲐ ᲡᲐᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲚᲝᲛᲛ ᲒᲐᲐᲠᲩᲘᲝᲡ ᲓᲐ ᲐᲠᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘᲗ.

***

ᲡᲘᲛᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲡᲐᲛᲔᲦᲕᲔᲚᲝᲒᲘᲡᲐᲛ ᲐᲠ ᲛᲝᲐᲬᲧᲠᲐ ᲑᲔᲚᲔᲠ ᲐᲮᲐᲚᲐ ᲐᲓᲠᲘᲚᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ, ᲠᲝᲛᲚᲘᲡ ᲡᲣᲚᲗᲐᲜᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲘᲠᲗᲗᲛᲘᲗᲐᲗ ᲓᲐ ᲠᲝᲛᲔᲚᲗᲐᲒᲘᲡ ᲠᲔᲕᲝᲚᲘᲣᲪᲘᲝᲜᲣᲠᲘ ᲛᲝᲛᲫᲚᲔᲑᲝᲑᲐ ᲘᲧᲝ ᲒᲐᲒᲘᲪᲮᲣᲚᲘ.

***

ᲘᲡᲐᲜᲘᲡ ᲡᲐᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲯᲓᲝᲛᲐᲠᲗᲘᲡ, ᲙᲐᲜᲝᲕᲐᲡ ᲓᲔᲙᲐᲡᲢᲠᲘᲚᲘᲝᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲣᲒᲖᲐᲕᲜᲘᲡ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲙᲣᲑᲘᲡ ᲙᲣᲜᲯᲣᲚᲘᲡ ᲔᲠᲗᲘ ᲔᲥᲛᲘᲡ ᲫᲚᲙᲚᲐᲕᲘ ᲜᲘᲣ-ᲘᲝᲠᲙᲘᲓᲐᲜ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲘᲗᲘᲪ ᲔᲛᲣᲥᲠᲔᲑᲐ, ᲠᲝᲛ ᲘᲡᲐᲜᲘᲡᲐᲨᲘ ᲐᲠ ᲛᲝᲒᲘᲠᲣᲚᲘᲐ ᲛᲗᲚᲘᲐᲜᲘ ᲨᲔᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲐᲠᲐᲤᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲛᲐᲠᲗᲐᲚᲘᲐ ᲩᲐᲜᲡ ᲣᲙᲐᲜᲝᲜᲝᲑᲐᲗ ᲐᲠᲩᲔᲕᲐᲜᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ, ᲠᲐᲪ, ᲠᲐ ᲗᲥᲛᲐ ᲣᲜᲓᲐ, ᲡᲐᲑᲝᲠᲬᲝᲗᲐᲗ ᲒᲐᲐᲮᲐᲢᲠᲘᲡ ᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡᲬᲘᲤᲝᲗᲐ.

***

ᲘᲡᲐᲜᲘᲡ ᲡᲐᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲘᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲯᲓᲝᲛᲐᲠᲗᲘᲡ, ᲙᲐᲜᲝᲕᲐᲡ ᲓᲔᲙᲐᲡᲢᲠᲘᲚᲘᲝᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲣᲒᲖᲐᲕᲜᲘᲡ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲙᲣᲑᲘᲡ ᲙᲣᲜᲯᲣᲚᲘᲡ ᲔᲠᲗᲘ ᲔᲥᲛᲘᲡ ᲫᲚᲙᲚᲐᲕᲘ ᲜᲘᲣ-ᲘᲝᲠᲙᲘᲓᲐᲜ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲘᲗᲘᲪ ᲔᲛᲣᲥᲠᲔᲑᲐ, ᲠᲝᲛ ᲘᲡᲐᲜᲘᲡᲐᲨᲘ ᲐᲠ ᲛᲝᲒᲘᲠᲣᲚᲘᲐ ᲛᲗᲚᲘᲐᲜᲘ ᲨᲔᲛᲝᲡᲐᲕᲚᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲐᲠᲐᲤᲠᲘᲡ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲛᲝᲛᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲛᲐᲠᲗᲐᲚᲘᲐ ᲩᲐᲜᲡ ᲣᲙᲐᲜᲝᲜᲝᲑᲐᲗ ᲐᲠᲩᲔᲕᲐᲜᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ.

***

ᲘᲜᲒᲚᲘᲡᲘᲡ. 29 ᲡᲔᲥᲢᲔᲛᲑᲔᲠᲘᲡ ᲒᲐᲐᲓ-ᲞᲐᲠᲙᲨᲘ ᲛᲝᲮᲓᲐ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

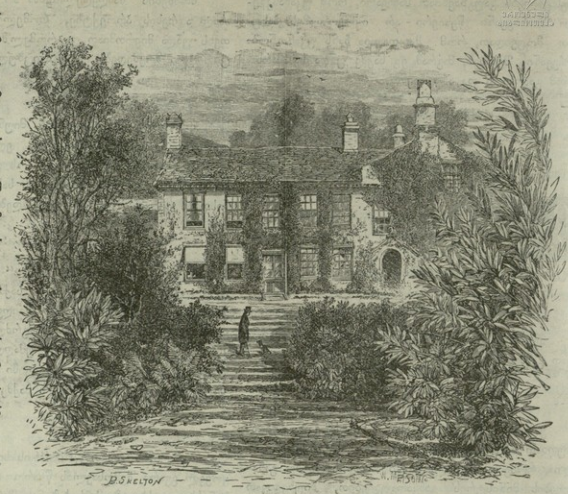

დიდი სახალხო მიტინგი სათათრეთის უწყალო საქციელის წინააღმდეგ პროტესტის გამოსაცხადებლათ. კრებაზე დაესწრო 30,000 კაცი. ამ კრებაზე, სხვათა შორის, ჯონ ბერნსმა წარმოთქვა დაახლოებით შემდეგი სიტყვა:

„ᲓᲦᲔᲡ, ᲔᲡᲚᲐᲠᲣᲚᲔᲗᲘ ᲩᲕᲔᲜ ᲔᲡᲚᲘ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲡᲣᲚᲘᲡ ᲛᲝᲫᲛᲔᲑᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲨᲘ. ᲩᲕᲔᲜ ᲑᲔᲒᲘᲠᲘ ᲒᲕᲧᲕᲓᲐ ᲞᲝᲚᲘᲢᲘᲙᲣᲚᲘᲡᲔᲑᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲙᲚᲔᲠᲔᲑᲘ. ᲩᲕᲔᲜ ᲒᲕᲔᲡᲐᲭᲘᲠᲝᲛᲐᲓᲐ ᲐᲛ ᲥᲐᲛᲗᲐ ᲭᲣᲛᲐᲜᲘᲠᲘᲜ ᲙᲐᲪᲔᲑᲘ. ᲝᲓᲘᲡᲛᲔ ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲘᲡ ᲛᲪᲮᲝᲠᲔᲑᲜᲘ ᲨᲔᲛᲬᲧᲝᲑᲐᲡᲘ ᲐᲫᲚᲘᲔᲓᲔᲜ ᲛᲐᲫᲘᲜᲘᲡ, ᲒᲐᲠᲜᲘᲐᲚᲓᲒᲝᲚᲘ ᲓᲐ ᲧᲕᲔᲚᲐ ᲘᲜᲗᲐᲜ, ᲕᲘᲜᲪ ᲘᲑᲠᲫᲝᲓᲐ ᲡᲘᲛᲐᲠᲗᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲛᲔ ᲓᲐᲠᲬᲣᲛᲣᲜᲔᲑᲣᲚᲘ ᲕᲐᲠ, ᲠᲝᲛ ᲘᲡᲘᲜᲘ (ᲚᲝᲜᲓᲝᲜᲘᲡ ᲛᲪᲮᲝᲠᲔᲑᲜᲘ) ᲓᲦᲔᲡᲐᲪ ᲐᲛᲝᲬᲧᲕᲔᲜᲔᲑᲘᲡ ᲨᲔᲛᲬᲧᲝᲑᲐᲡ ᲡᲝᲛᲮᲔᲑᲘ. ᲐᲓᲐᲛᲘᲐᲜᲔᲑᲘ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲔᲠᲜᲘ, ᲐᲠᲐ ᲞᲣᲠᲘᲗᲘᲐ ᲔᲠᲗᲘᲗᲘᲐ ᲪᲝᲪᲮᲚᲐᲗ ᲐᲠᲘᲐᲜ. ᲗᲣᲛᲪᲐ ᲛᲔ ᲗᲘᲗᲘᲗᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗᲮᲔᲚ ᲒᲐᲛᲝᲒᲡᲣᲚᲯᲐᲠ ᲐᲠᲡᲘᲑᲘᲗᲘᲐ ᲞᲝᲠᲘᲡ ᲓᲐᲡᲐᲪᲐᲯᲐᲗ, ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲐᲮᲚᲐ ᲔᲪᲮᲚᲔᲑᲐᲡ, ᲠᲝᲛ ᲐᲛᲘᲗ ᲓᲐᲛᲘᲐᲪᲮᲝᲤᲘᲚᲘᲐ ᲘᲛᲘᲡ ᲜᲘᲨᲜᲘᲐᲡ, ᲠᲝᲛ ᲩᲕᲔᲜ ᲛᲝᲙᲛᲔᲓᲔᲑᲐ ᲐᲯᲐᲠ ᲨᲔᲓᲔᲘᲛᲔᲚᲘᲐ ᲓᲐ ᲛᲮᲝᲚᲝᲗ ᲔᲗᲝᲡᲢᲣᲠ ᲗᲐᲛᲘᲗᲛᲧᲔᲠᲝᲑᲘᲡ ᲛᲘᲛᲘᲪᲔᲛᲘᲗᲐᲠᲗ; ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲡᲐᲥᲪᲘᲔᲚᲘ ᲒᲐᲛᲝᲬᲕᲔᲣᲚᲘᲐ ᲰᲣᲛᲐᲜᲘᲣᲠᲘ ᲒᲠᲫᲜᲝᲑᲘᲗ. ᲗᲐᲕᲘᲡᲣᲤᲚᲘᲐ ᲘᲜᲒᲚᲘᲡᲘᲡ ᲔᲠᲘ ᲨᲔᲘᲪᲠᲘᲑᲐ ᲓᲦᲔᲡ ᲘᲛᲘᲡ ᲡᲐᲗᲔᲮᲝᲠᲗᲐᲠ, ᲠᲝᲛ ᲓᲐᲘᲪᲐᲕᲔᲗ ᲑᲐᲒᲨᲘᲔᲑᲘ, ᲥᲐᲚᲔᲑᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲮᲣᲪᲜᲘ, ᲓᲐ ᲐᲠᲐ ᲐᲮᲐᲚᲘ ᲙᲝᲚᲝᲜᲘᲔᲑᲘ ᲨᲔᲘᲥᲜᲘᲜᲗ“. ᲙᲠᲔᲑᲐᲛᲐ ᲒᲐᲓᲐᲬᲧᲕᲔᲢᲐ ᲓᲐᲒᲐᲕᲬᲠᲘᲚᲘᲐ ᲨᲐᲛᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲦᲔᲑᲐ ᲡᲐᲗᲐᲗᲐᲠᲗᲔᲗᲘᲡ ᲛᲐᲠᲗᲔᲑᲚᲝᲑᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲐᲦᲛᲓᲒᲐ.

***

დიდი ხანია იკვლევენ მას,—ამბობს ერთი უნგრელი გაზეთი, თუ ვინ დაწერილია „მეფე ლირი“. ზოგი ამტკიცებს შეკსპირი დაწერო და ზოგი კი შექსპირმაო, მაკრამ ამის გამოკვლევა არც ადვილ ძნელია. ამ ზაფხულს ჩვენში ისე საძაგლათ წარმოადგინეს მეფე ლირი, რომ მისი აეტორი უსათუოთ კუბოში გადაბრუნდებოდა, ამიტომ, საჭიროა მხოლოთ გაშინკონ ბეკონი გადაბრუნდა თუ შექსპირი და აეტორს გამოიცნობენო (Новое Обозрѣніе).

უცხოეთიდან.

სოფელი და სასოფლო სკოლა გერმანიაში

II *)

სკოლა.

ᲒᲕᲘᲡᲢᲣᲡ 20. ᲓᲘᲚᲘᲡ 8 ᲡᲐᲐᲗᲘᲐ. ᲡᲙᲝᲚᲐᲨᲘ ᲛᲮᲚᲝᲗᲐᲗ ᲛᲔᲝᲠᲔ ᲒᲐᲜᲧᲝᲤᲘᲚᲔᲑᲐᲐ ᲔᲒ. ᲘᲜ. 8 ᲓᲐ 9 ᲬᲚᲘᲡᲐᲜᲘ, ᲡᲣᲚ 40 ᲨᲔᲓᲒᲠᲘᲓᲐ. ᲛᲐᲠᲯᲕᲜᲘᲗ ᲡᲮᲔᲓᲐᲜ ᲔᲐᲯᲔᲑᲘ; ᲬᲘᲜᲐ ᲡᲙᲐᲛᲯᲘ ᲠᲘᲐ ᲬᲚᲘᲡᲐᲜᲘ, ᲣᲙᲐᲜᲯᲘ

*) იხ. „ᲙᲘᲗᲮᲕᲐᲚᲘ“ № 41.

ცხრისანნი, მარცხნივ ქალები, რვა და ცხრა წლისანი. კედელზე დაინახავთ სამ დიდ ქარტას სოფ. დობელის, ნოემბურგის მაზრის და ვიურტემბერგისას, რაც მოწმობს, რომ ამათი გეოგრაფია იწყება თავის სოფლით და მაზრით და თავდება იმათი სახელმწიფოს საზღვრებით. ამას ესენი აღარ გასცილდებიან.

ვორდსვორდში სახლი.

გაკვეთილია სამღვთო სჯული. ბავშებს წინ უდევთ სამღვთო ისტორიის მოკლე სახელმძღვანელო. მასწავლებელი უხსნის იოსების გაყიდვის ამბავს. შემდეგ იმავე ამბავს ბავშები წიგნში კითხულობენ, თითოეული თითო მუხლს (აქ ყველა სახელმძღვანელოს სტატიები და ლექსები დაყოფილია მუხლებათ ანუ კუპლეტებათ და აღნიშნულია ციფრებით), ასე რომ ყველას შეხვდა წაკითხვა. კითხვა გათავდა. მასწავლებელი აძლევს საზოგადო კითხვებს წაკითხულიდან, მარა ჯერ სურს წინა ამბებთან შეაკავშირონ, რის გამო წარსული გაკვეთილი მოაგონა.—რამდენი შვილი ჰყავდა იაკობს? პასუხი ერთ-ხმათ — 12.—ჩამოთვალეთ ერთ-ხმათ! ჩამოთვალეს. —რანაირათ ეპყრობოდენ იოსებს? —მამას უყვარდა და ძმებს სძულდათ—მიუგო ერთმა. ეს წინა დღის ნასწავლია. აქ დღევანდელი წაკითხულიდან უნდა ჰკითხოს, მაგრამ ერთხელ კიდევ აკითხებს და შემდეგ აძლევს კითხვებს, განსაკუთრებით უფროსთ. პატარები ხან-და-ხან ხელსაც აშვერენ, მარა არავინ ჰკითხავს. ეს გაგძელდა ოცი წუთი. შემდეგ იწყება არითმეტიკა. საანგარიშოთ: 1×4, 2×4, 3×4, 4×4 და ასე ასამდის. თითო კითხვაზე თითო უგებს. მასწავლებელმა ყველა ფეხზე წამოაყენა და ეკითხება: 5×4, 5×5 და სხვ. ვინც ყველას დაასწრებს და მიუგებს, ის ჯდება, სხვები კი ფეხზე დგანან. ხშირათ რამდენიმე ერთათ მიუგებს ან და ტყუილს წამოიძახებენ, ამ შემთხვევაში არავის დაჯდომის ნება არა აქვს. ეს გაგრძელდა 5 წუთს. ყველას შეხვდა საპასუხო. არავითარი უწეს-რიგობა და აურ-ზაური. ბავში მიჩვეუბია, თუ რას იტყვის მასწავლებელი და როგორ სწრაფათ პასუხს მოისაზრებს. უჯრიდან დაფები ამოიღეს. რვა წლისანი გამოვიდნენ და თითოეული საანგარიშოზე აცმულ რგოლებს ითვლის: ორი და ორი შეადგენს ოთხს, ოთხი და ორი—ექვს და ასე ათამდის. ახლა მეორე ავძელებს ოცამდის და ასე ასამდის იანგარიშეს. შემდეგ დაბრუნდენ თავიანთ ადგილზე და ამავე დაფაზე წერას შეუდგენ. ამ დროს განმავლობაში 9 წლისანი სულ უკან, მოშორებით, სხედან და კედელზე მიკრულ კლასის დაფისაგან თავიანთ დაფაზე საანგარიშოს იწერენ. აი, მაგ., 8048, 5423
6319 1875 და სხვ., ასეთი ციფრები უნდა შეაერთონ. მასწავლებელმა მიახრა ამნაირი შე-

ერთება ახალი ნასწავლი აქვთ, მათთვის ახალია, მაგ., სამიდან ხუთის გამოკლება, რისთვისაც საჭიროა ერთი ათეული სესხება. ბავშვმა გადმოწერეს და ცარიელ მაგიდაზე მიიგანგმოიფანტეს, რომ ერთთან არ დამსდარიყვენ და ერთმანეთისაგან არ გადაეწერათ. ამნაირათ მთელი კლასი ანგარიშშია გართული, ჩვენ კი ემუსაიფობთ მასწავლებლობის, საკრარო სკოლის, გასაჯრეველებელი სკოლის და სხვა ამისთანაების შესახებ. ბავშვმა გაკეთეს და გასასწორებლათ გამოაქეთ, ზოგს ჩემთან, ზოგს მასწავლებელთან. მე 15 გაეუშიჯე და შეცდომა მხოლოთ ერთს ჰქონდა, დანარჩენ 25-ზე კიდევ ერთს. შესრულდა 9 საათი.

შემდეგი გაკეთილია „ლამაზი წერა". წიგნიდან იწერენ დაფაზე დანიშნულ კუპლეტს. ეს ბეჭდილია ათ წუთს. დაფები ჩაალაგეს. გაკეთილია „მართლ-წერა". ეს დიკტატია. 8 წლის ბავშვმა ამოიღეს პატარა წიგნი, სადაც მოთავსებულია სმენითი წერილის ამბები ლექსათ („Spruch—und Liederbuch") და თავიანთვის, ჩუმათ, ორ მოჭენილ კუპლეტს კითხულობენ. უფროსთ წინ უდგეთ „საკთხავი წიგნი" (პირველი ნაწილი) და თითოეული, რიგ-რიგათ, ერთი ლექსის თითოეულ წინადადებას ხმა მაღლა კითხულობს. ჯერ ამოკითხავს ერთათ ერთ სტიუეას, შემდეგ ამასვე ჩათვლით და ასე ბოლოშდის ორი კუპლეტი ჩათავეს. ახლა იმასვე ერთათ ერთი ხმით კითხულობენ. ეს კითხვა დასრულდა, წიგნები შეინახეს, (ორიე) გასწავლელებმ). ამოალაგეს დაფები ⁄ ახლა პატარები შეუდგენ წაკითხვი და გაზეპირებული ლექსის წერას, დიდებთან კი მასწავლებელი მიეიდა და ხმა მაღლა ეუბნება დასაწერ წინადადებებს. წინადადება მოკლეა და შედგება არა უმეტეს სამი სიტყვისაგან. ეს იგივეა, რასაც ბავშვები წინათ კითხულობდენ. ასე დაეწერანა ორი ნაკნობი კუპლეტი. ამ დროს პატარებმაც გათავდეს და გამოიტანეს გასასწორებლათ. შეცდომით დაწერილი სიტყვები მრავალჯერ გადაწერეს. ახლა უფროსებმის გასწორება დაიწყო. მასწავლებელმა წაიკითხა დაწერილი ლექსი, როგორც ეწერა, შეგირდებმა თვალი ადევნეს დაფას და გამოტოვებული სიტყვები ან ნიშნები გასწორეს. მერე ერთმანეთს დაფები გაუცვალეს და წიგნის საშუალებით გასწორება დაიწყეს. გათავებისთანავე დაფები ისევ პატარებმა ჩაბარეს და მასწავლებელი შეეკითხა: ვის არ აქეს შეცდომა? 22-მა ხელი აუშვირა; ორს დაეჭრა ერთი შეცდომა, ოთხს ორი და ბოლოს დიდათ დარცხვენილათ წამოდგა ერთი და განაცხადა თერმეტი შეცდომა მაქვსო, ეს უკანასკნელი შეგირდია—მითხრა მასწავლებელმა—ნასაღილეს დადის ჩემთან და განსაკუთრებით ეასწავლი, მსურს თავის ამბანაკი გაეთანწორეოდეო. პატარაებთაგანს 5-ს უშეცდომოთ დაეწერა, 5-ს ჰქონდა 1—2, 2-ს 2—3, 2-ს კიდევ 3—4 შეცდომა. თერმეტის ნახეკარზე სიმღერაა. იმღერეს უწერნოთ სხვა-დასხვა გასართობი საყმაწვილო ლექსები. ამათი სიმღერის სახელმძღვანელო შეიკეს ისეთ ლექსებს, რომელნიც ეხებიან ბუნებას, ცხოველებს და სხვ. აქ პატრიოტული არა ფერია. აი, ზოგ ლექსთა სათაური: „გაზაფული", „მზე", „ბავშის ანგელოზი", „ჩიტი", „მაისი" და სხვ. 11 საათზე მეორე განყოფილება სახლში წავიდა. შემოეყენენ 7 წლისანი, პირველი განყოფილება. ჩვეულებრივ ამათი სწავლა იწყება უფროს ადრე, მარა მასწავლებელი გაერთო ჩემთან ლაპარაკში და ნახეკარ საათთ დაგვიანდა. ახალ მოსულთა რიცხვია 24, ხელში უქერიათ დაფა-ბერიული და ერთი წიგნაკი. დაიბარეს თავიანთი ადგილები და მასწავლებელს მიესალმენ: გამარჯობა, ბ ნო მასწავლებელო! (ყველა განყოფილება ასე ეესალმება). ესენი შემოსულან პარლში, ცოტა წერა-კითხვა და 18 სასულიერო შინაარსის კუპლეტი ზეპირათ დაუსწავლიათ (ზემო დასახელებული ლექსთა წიგნიდან). ახლა შეუდგენ მე-19 კუპლეტის სწავლას. მასწავლებელი ძლიერ გარკვეით ამბობს ერთ წინადადებას, ბავშვები პირველათ ერთათ იმეორებენ, მერე სათითაოთ და ასე მთელი კუპლეტი გიიზეპირეს. ამ დრო მე მასწავლებელს გამოვიმშეიდობე მეორე ღღემდე. ბავშვები დარჩენ კიდევ ნახევარ საათს, 12 საათამდე.

21 აგვისტო. სკოლაში მივედი $9^1/_2$ საათზე. გაკეთილია კითხვა. თითოეული თითო წინადადებას კითხულობს, ერთი პარაგრაფი სამჯერ გადაკითხეს და მასწავლებლის კითხვებზე გარკვეეთ უკეზდენ. ბოლოს ხელ-ახლა რიგ-რიგათ წაკითხეს. 10 საათზე სიმღერის გაკეთილია. ამ დროს შემოეყენ პირველი განყოფილება. მასწავლებელმა იმათ ვეეერთი კეფელზე მიკრულ დაფაზე ერთი ასო დაუწერა; ისინი დაეუზე წერდენ. დიდები ეგეიდენ წინ, მათ შუაში ჩადგა მასწავლებელი თავისი სკრიპკით და შეუდგა ახალი სიმღერის სწავლებას. აი, სიმღერის გადაცემა: ბავშთ მისცა ხმა „ლალა", რომელსაც აყოლებენ სკრიპკის ხმას ჯერ ყველა ერთათ რამდენიმეჯერ, მერე სათითაოთ; ზოგს ეშლება, ზოგს არა. ახლა მასწავლებელმა დაუზე დაწერა შემდეგი ციფრები.

1 3 5 8 5 54 32
2 3 3 4 46 5
5 8 8 76 5 6 5
5 6 56 3 2 1

ციფრის პირველი რიგი უნდა იმღერონ „ლალას" ხმაზე. ნიშანი უწეენებს ორი ციფრის ჩქარა

მღერას. იმღერეს თითო რიგი რამდენჯერმე, მერე ოთხივე რიგი ერთად და გამოვიდა რთული „დო-რე". მასწავლებელმა მითხრა: ბავშვებმა ნოტი არ იციან, ყველა სიმღერას თავისი ნოტი აქვს. მე სანამ სიმღერას დავაწყებინებდე, ეიგარჯიშებ იმ ხმაზე, რომელზედაც სიმღერის ნოტია დაწერილი. აი, ეს ციფრები იმ სიმღერის ნოტია, რომელიც უნდა ეასწავლო

„ᲙᲘᲠᲘᲚᲚᲘᲡ“ ᲙᲝᲠᲘᲡᲞᲝᲜᲓᲔᲜᲪᲘᲔᲑᲘ.

ᲐᲮᲚᲘᲗᲐᲐ. როგორც სიღნაღის მაზრაში, აგრეთვე თელავის მაზრაში კარგა ხანია მას აქეთ, რაც ღვინის მოსავალი ხელს აღარ აძლევთ ახლელ მემამულეებს; ამ გარემოებამ ძლიერ დააჯაბრიანა ხალხი: ეველარსდა ნაბადეთ უწინდელ მხიარულებას. სადღაა წინანდელი მეგლილობა და წველულებები სხვა-და-სხვა სამხიარულო სიმღერებით? წინათ, როცა ყურძნით სავსე გოდრებს გამოზიდავდენ, ჩასკიდენ ნაგებში და საწნახლებში მხიარულთან ერთი-ერთმანეთს ჰაქარიდენ:—ამა, ბიბებო! ჩქარა დაფშეროთო, დღეკანდელი დაკრეფილი ყურძენი ხვალისათვის არ დაგერჩესო. ზეგრეშიაც ყურძნის მკრეფავი ფდდაკაცები ერთი-ერთმანეთს ეკეთბრებოდენ. წელს კი აღარც არაკენ დაკრეფას ჩქარობდა, და აღარც არაკენ დაწურავს და ან კი რაღას უნდა დაჩქარებოდენ, რაც სიმინოა არაფერი იყო. ალა-ოქ თუ სადმე გოდერჩა სეტყვას და ნაკარს, ამას ერთიც მოერეოდა.

წლეკანდელი რთველობა საწუწახრო სანახავი იყო ყველასთვის და არა სამხიარულო.

ახლა გულ გატეხილი ხალხი ერთი-ერთმანეთს შეჩერეოს.—რა ეეუოთ და რით ეუწამლოთ ამოდენა ჭირსაო? ჩვენი ერთათვ-ერთი წყარო და იმედი ვენახია, რომმოისათვის მთელი წლის განმავლობაში ეალს ეიღებთ, იმის ი

ლიერო სემინარიისა (პირველი ან მეორე ხარისხის), და ან რომელიმე საშუალო სასწავლებლისა. მსურველთა რიცხვიდან არჩეულნ იმათ, ვინც უკეთესათ დაიჭერს ეგზამენის მთავმატიკურ საგნებში და რუსულ წერაში. პირველ კურსზე ყოველ წელს სამოცამდის ეკუანსიაა. მთელ ინსტიტუტში 260 სტუდენტი ირიცხება; ამათში ნახევარი პოლონელია, ნახევარზე ნაკლები რუსი და დანარჩენი სომეხი. რადგანაც ინსტიტუტი გაშენებულია დაბაოსოფელში და სტუდენტები მოკლებულნი არიან დიდ საზოგადოებას, თეატრს და სხვა-და-სხვა გართობას, ამიტომ თითონ ინსტიტუტი ხმარობს ყოველ ღონისძიებას, რომ შეიქ'ოს ეს ნაკლულოვანება. ინსტიტუტს აქვს გამართული სასეირნო ადგილები ფერმებში, ბაღებში და ტყეებში. მდინარე ვისლაზე, რომელიც ნ.-ალექსანდროოს ველიდით ჩამოდის, სტუდენტებს აქვთ რამდენიმე თაეიანთი ნაგები. კეირაში ერთხელ პროფესორის თანდასწრებით სტუდენტებს შორის იმართება კამათობა სხვა-და-სხვა სამეცნიერო საგნებზე. მაგრამ ყველაზე ძვირფასი სტუდენტებისათვის არის ბიბლიოთეკა და სამკითხველო; რომელსაც გამოწერილი აქვს თითქმის ყველა სახატო ჟურნალ-გაზეთი, აქვე შეხვდებით თბილისის ყველა რუსულ გაზეთებს და რამდენსმე სომხურსაც.

ინსტიტუტში ამ შვიდ-რვა წლის განმავლობაში არც ერთი ქართველი სტუდენტი არ ყოფილა. ამნაირი სასწავლებელი არსებობს კიდევ მოსკოვში და, რამდენთაც ვიცი, არც იქ უნდა იყოს ქართველი სტუდენტი. ეს გარემოება, ჩემის აზრით, ძალიან საშფუთარია. ნასწავლი მეტყველები და მეურნეები ჩვენთვის ძალიან საჭირონი არიან. ჩვენი უკოდინარობის გამო მიწა-წყალი ხელიდან ვეღარ ვ'ებ ულ'ბა და სხვა ერის ხელში გადდის; მარტო სწავლითი (?!) და რიგიანი მიწის პატრონობით შეეკიდლია შვენარჩუნოთ ეს ძვირფასი საუნჯე, ურამლისთაც მიწის პირიდან აღგვა მოგველის. მართალია, ჩვენ ახალ-გაზდობას შეუძლია უმაღლესი აგრონომიული სწავლა-ცოდნა საზღვარ-გარეთაც მიიღოს, მაგრამ ამისათვის ბევრი ფულია საჭირო; მასთან, ჩვენთვის მოახლეებიც (чиновники) არიან საჭირონი და საზღვარ-გარეთიდან მოსულებს კი ადვილათ არ აძლევენ ადგილებს.

ქართველი გიმნაზიელი და რეალისტი თუ არ მიდის ამ სასწავლებელში ეს იმიტომ, რომ უნივერსიტეტში და სხვა სპეციალურ ინსტიტუტში კარი ღია აქვთ; მაგრამ, რით ახსნება, რომ ჩვენი სემინარისტები ტომსკის უნივერსიტეტს აწყდებიან და ამ ინსტიტუტში შესვლას კი არა ცდილობენ? შეიძლება ამათ ეგზაჭენის დაქერა უფლებებით მათემატიკურ საგნებში, რომლებსაც სემინარიაში მართლა ცუდათ გადიან. შიდა რუსეთის სემინარისტები ზნირათ იკერენ ინსტიტუტში ეგზამენის, ამიტომ არც ჩვენი სემინარისტებისათვის უნდა იყოს ძალიან ძნელი მათემატიკურ საგნებში მომზადება, თუ, რასაკვირველია, გულით მოინდომებენ ამ ინსტიტუტში შემოსვლას.

ბუნება აქ შვენიერია; დიდრონი ტყეები და მწვანე ველები ს.ქართველოს მოგაგონებთ. ზამთარი, რუსეთთან შედარებით, აქ უფრო თბილია, ზაფუფი გრილი. ცხოვრება აქ უფრო იაფია, ვიდრე სხვა უნივერსიტეტის ქალაქებში. ცუდი აქ მხოლოთ ის არის, რომ სტუდენტი ვერ იშოვის ვერც გაკვეთილებს და ვერც სხვა სამუშაო რასმეს, რითაც დიდ ქალაქებში ჩვენი ღარიბი სტუდენტები იოლათ მიდიან. თითონ დაბაში და გარშემო სოფლებში პოლონელები ცხოვრობენ. ეს ხალხი ძალიან გაირჩევა შიდა რუსეთის ხალხისაგან: აქ უფრო განათლებული, თავიზანი, მაგრამ ამაყი ხალხი ცხოვრობს. შიდა რუსეთში, სოფელში, თუ ქალაქში, ისე ვერ გაიგიოთ, რომ ახალგაზდა, ჯანსაღი კაცი უკან არ მოგდგებოდეს ხელ-გამოშვერილი მოწყალებისათვის. ტანისამოსითაც კი ვერ გაარჩევ ვლაბას: ერთხელ ორმა რიგიანათ ჩაცმულმა კაცმა ერთი-ერთმანეთს ხელი გაუშვირეს მოწყალებისათვის, ვერ იცნეს ერთმანეთი, რომ ორიეენი მთხოვრები იყვენ. ღარიბი აქაც ბევრია, მაგრამ თავის სიამაყით შიმშილით სიკვდილს ირჩევს და თავის სიღარიბეს კი არავის შეატყობინებს... იმ დროს, როცა ჩვენში ქალი, თუ კაცი ისწავლის თუ არა ორიოდე სიტყვას სხვა ენაზე, თავი მოაქვს, ცდილობს ეს უცხო ენის სიტყვები იხმაროს როგორმე (ადგილას, თუ უადგილოთ, ისის დარდი არა აქვს), აქ სულ სხვას ეხედავთ. აქ უბრალო ეკონომიც ირჩევს მეშტატის გაბრუნებას, და სხვა ენაზე კი არ დაელაპარაკება, თუმცა ეკაჩამა ზნირათ იცის მეშტრის ენა. დუქანს და მაღაზიებს აქ ყველგან პოლონურათ აწერია.

ს. ჭურდანი.

***

(ოფ. ღორეში. (შორაპნის მაზრა). აგერ რამდენმე წელიწადია მას შემდეგ, რაც აქ ადგილობრივ გლეხთა და აზნაურთ შორის არსებობს შეეწყვეტელი ბრძოლა. საგანი ამ ბრძოლისა გახლავთ ეგებერთელა ტყით დაბურული მთა, რომელიც უმთავრეს შემოსავალს წყაროთ იოლებეს მეზობელთათვის. ხანკრძლივ დავას შემდეგ, ამ მთის ნახევარი სასამართლო პალატის გადწყვეტილების ძალით

დარჩა აზნაურებს. მაგრამ ამ გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანა შეუძლებელ საქმეო გამხდარა. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ გლეხებს სრულ თავის საკუთრებით მიჩნეული ხსენებული მთა და ამი ტომაც ბალატის გადაწყვეტილებას არ ემორჩილებიან. ამნაირად ბრძოლა უფრო და უფრო მწვავდება და დრო გამოშვებით სისხლის ღერითაც თავდება ხოლმე. აი, მაგალითიც: მაისის თხუთმეტს რამდენიმე აზნაური წავიდა მთაში სამუშაოთ. მიუსალოცდენ თუ არა დანიშნულ ადგილს, მოულოდნელად ზეციდ-ზედ თოფის ხმა მოგესმათ. თურმე იქვე მახლობლათ ჩასაფრებულიყვენ შეიარაღებული გლეხები; ერთმა მათგანმა სასტიკათ დასკრა აზნაური კ. ორგანიკიძე, რომელიც რამდენსამე საათს შემდეგ გარდაიცვალა. ამ ბრძოლამ იმსხეერპლა ერთი ძალიზე მოსუცებული გლეხიც, კ. კუტრანიძე, მაგრამ ამით არ გათავდება ეს საქმე. ამ ქამათ ორივე მხრიდან გაისმის მოქანა და უუქეელია კიდევ უფრო დიდ სისხლის ღერის გამოიწვევს ეს დავა, თუ მას ყურადღება არ მიექცა, საიდანაც ჯერ არს. ეგეი არ არის, რომ ამ საქმის სამართლიანათ დაბოლოვება ადვილი არ არის და ამიტომაც მას ძლიერ სიფრთხილით უნდა მოეკეცენ.

მახლობელი.

* * *

ს. ჯვარი (ზუგდის მაზ.) ეს სოფელი მდებარეობს მდ. ენგურის მარცხენა ნაპირას; მას უჭირავს მომცტებულთან მთა-გორიანნი ადგილნი. ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის მხრით არტყია ჯვარის მთები; ეს მთები ყოფენ ამ სოფელს სეანეთისაგან. შეენიერს სურათს წარმოუდგენს კაცს ეს მთები: იმითი კიბის მგზავსათ შეწეულ-გამოწეული კალთები მუდამ მწვანინთ არიან შემოსილნი; მათი ენერგიები კი დაფარულია თოვლით. მდ. ენგურის ჩიობაში სეანეთის გზაზე აქაოდ გაშენებულია პატარ-პატარა სოფლები. ეს სოფლები ბუნებით უხვათ არის დაჯილდოებული. აქ მეტათ ფშნით ჰავაა, ყოველგან ფერდობების ძირში თითქმის ფეხის ბანდგმაზე ამოჩუხჩუხებს ფშნიდ, მთის წყაროები. ასეთ ჰავაში მცხოვრებნი მეგრელნი, რა თქმა უნდა, მეტათ ჯანსაღნი არიან. მაგრამ რაც შეეხება განათლებას, ამ მხრით აქაურები მეტათ დაქვეითებული არიან. სოფ. ჯვარისა და მის მოსაზღვრე სოფლებში მცხოვრებთ სასწავლებელზე ამ ორი წლის წინეთ წარმოდგენაც არ ჰქონიათ, მხოლოთ ეს ორი წლის წინეთ ფუნიფაცია, რაც სოფ. ჯვარზეზში დაარსდა ჯვარის ერთ კლასიანი სამრეველო სკოლა. ამიტომ, რა გასაკირველია, რომ ჯვაელები გოლნით დაბლა დგანან. მათში ეერ შეამჩნევს კაცი უბრალო სურეილსაც ცხოვრების გაუმჯობესებისადმი; ცხოვრებენ ძველებურათ; ხენა-თესვას გარდა ისინი მისდევენ შინაურ საქმელის მოშენებას და ზოგან მეფუტკრეობასაც, რასაც ადგილ-მდებარეობა ძლიერ ხელს უწყობს, თუმცა ყოველივე ეს ძველებური წესით წარმოებს. საზოგადოთ სამეგრელო ჩამორჩენილია განათლებით საქართველოს სხვა ადგილებზე. დიდ მადლობას ეუცხადებ ბ. ზ. ჭიქინაძეს, რომლისაგან მიეიღე ხალხში დასაროგებლათ ათასი ცალი მის მიერ გამოცემული წიგნებისა ანბანითურთ, საისელდობ: „რუხის ბრძოლა ანუ ცხოვრება დიდი მეფის სოლომონისა", „გალექსილი ი. გრიგოლ დადიანისაკენ, „ზამბა ქეთევან დედოფლისა"—„გალექსილი ბაგრატიონისა და „ლოცვები". ეს წიგნაკები დიდი ქმაყოფილებით მიაქვთ ჩემგან მცხოვრებლებს. ძლიერ კარგი იქნება, რომ რამდენიმე წლის განმავლობაში ყოველ წლიბით დაურიგდებოდეს ხალხს მუქთათ ამ გვარი წიგნაკები, მხოლოთ კიდევ უფრო კარგი შინაარსისა. სკოლების გაძლიერებასთან ერთათ ამეკარი წიგნაკების მუქთათ დარიგება უპირველესი საშუალებაა წერა-კითხვის გასავრცელებლათ. კარგი იქნებოდა, რომ წერა-კითხვის საზოგადოებაც მოგვეშველებოდეს თავისი წიგნებით.

ჯვარის სკოლის მასწავლებელი ა. ჯანტუარია

* * *

ᲒᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

ᲐᲛᲔᲪᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲓᲦᲔᲡ

კრიმინალური ანთროპოლოგია.*)

On ne peut plus haïr
l'être qu'on a compris.

Guyau.

ᲑᲚᲝᲜᲘ ჩვენ გადმოვეცემთ მე-XIII თაეის შინაარს, რომელიც ასე იწყება: ზნეობრივი სულით აეთმყოფი და დამნაშავე (Le fou moral et criminel—né); ამით ლომბროზოს უნდა გვაჩვენოს, რომ ამათ შორის სრული მსგავსება (indentité). მე დარწმუნებული ეარო, ამბობს ლომბროზო, რომ მკითხველი ძლიერ იოცნოვებს ამ მსგავსებას: დამნაშავეა და ზნეობრივ—შეშლილს შორ-ის მით უფრო მოსალოდნელია, რომ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში უკვე შესდგა ის წარმოდგენა, რომ რამდენად დანაშაულთა უფრო მძიმეა, იმდენად დამნაშავე უფრო-პასუხის მგებელია; ამას ისიც მიუმატოთ, ამბობს ლომბროზო, რომ ჩვენში კიდევ ძლიერ არის დარჩენილი შურის ძიების გრძნობა და შიში, ეაი თუ დამნაშავე რომ თავისუფალი დატოეოთ, კიდევ ჩაიდინოს სხეა დანაშაულიო; მით უმეტესს, რომ აქამდინ ჩვენ საზოგადოებას არა აქეს სხეა საშუალება დანაშაულობის მოსასპობად გარდა სატუსაღოს და სიკვდილით დასჯისა.

ის, რაც Krafft—Ebbing-მა, Holländer-მა, Mandel-მა, Magnau-მა ამოაჩინეს, როგორც თეისებები ზნეობრივი—შეშლილისა, გეიმტეიცების ლომბროზო, სუყველა ეს მე ეპოვე დამნაშავის სულიერ და ფიზიკურ თვისებებში: ანეესტეზია, ანალგეზია, რეფულექსების ანომალია, მარცხენა ხელის ხმარება და სხე. სხეათა შორის, ზნეობრივი—სულით აეთმყოფის და დამნაშავის მსგავსება იქოდან ჩანს, რომ სულით—აეთმყოფთა [1]) სამკურნალოებში იშვიათია ზნეობრივი—შეშლილობა და ხშირია სატუსაღოებში.

Dagonet-მა 3000 სულით-აეთმყოფებში მხოლოთ 10—12 ზნეობრივი—სულით-აეთმყოფი ნახა. Adriani-ს და Palmerini-ს 888 სულით-აეთმყოფში არა ერთი ზნეობრივი—შეშლილი ეერ ამოეაჩინეს. რაც ზემოთ ჩამოვთეალეთ, როგორც დამახასიათებელი ნიშნები თაეის ქალისა, სახის და სხე. დამნაშავის ტიპ-ს, ყველა ეს გამოჩენილმა პსიხიატრებმა Krafft—Ebbing-მა, Manuel-მა და სხეებმა აღნიშნეს ზნეობრივ სულით-აეთმყოფის ნიშნებათ. ზნეობრივ—შეშლილთა შორის შენიშნულია აკრეთვე ტატუაჟი. არც ზნეობრივ—შეშლილებს აქეს სახეზე წამოწითლების თვისება. გარდამტეტეული ენებათა ღილეკ ორიეესთეის დამახასიათებელია. ხოლო რაც შეეხება სინდისს, ზნეობრივ გონებას, სრულეებით მოკლებულნი არიან. ხშირათ გაიგონებენ ამ ეგეარ პირთაგან (ზნეობრივი—შეშლილიდან—fou moral) ლაპარაკს პატიოსნებაზე, სინდისზე, სიმართლეზე, პატიოსანებაზე, სარწმუნოებაზე, მაგრამ ეს მხოლოთ სატყუეენია და ყოველთეის მოკლებულია განხორციელებას. ზნეობრივ—შეშლილს ეს სულით-აეთმყოფობა (folie morale) სისხლში აქეს გამჯდარი და დედის ძუძუსთან აქეს შეზდილი, ლომბროზოს აზრით.

რაც უნდა უბედურება და მწუხარება ეწეიოს იმათ ნათესაეთ და მეგობრებს, მათ გულში არაეითარ სიბრალულს და თანაგრძნობას არ გამოიწე

ნილ ქალებიდან და ააცდინოს სხვა-და სხვა ავთ-მყოფობა, დაიპრა კაეშირი თავის შვილთან და კიდევაც დაორსულდა; და რადგან არ უნდოდა, რომ ორსულობის გამო სილაზეზე დაკარგოდა, წაიხდინა მოესვლი. რასაკვირველია, ამ ვარი ალტრუიზმი ნამდვილი სულით ავთმყოფობაა.

თუმცა არიან ამ ვარი პირებიც, რომლებიც განთქმულნი არიან თავიანი ბასიათით და ამასთანავე საუცხოო მორჩილი და მოსიყვარულე თავისიანებისა.

ხოლო რაც შეეხება ზნეობრივ—შეშლილთა ჭკუა-გონებას, თუმცა Pritchard, Pinel, Nicolson, Maudsley ამბობენ, რომ ჭკუა-გონება სავი, ხელ-უბლებელი აქვთო, მაგრამ მე უფრო Morel-ს ვეთანხმებოო, ამბობს ლომბროზო, რომელიც ამტკიცებს, რომ ამათ თუმცა პოეტური ნიჭიც აქვთ, ორატორებიც არიან, ბელლეტრისტებიც ბევრი მოიპოვება მათ შორის, მაგრამ მათ ჭკუა-გონებას ეუფარს პარადოქსები (la tendance au paradoxe).

აბ, ნიშუში ერთი მამის—ცელელის აქსიომებს: პატიოსანი სატყვა, თქვენ არაფერს გიფლებთ, როდესაც იგი ულიჩს კაცს მიეკით. ის, ეისაკ არ აქეს სინიდისის ქენჯნა, არ არის დამნაშეე. Un faux nom cesse d'être tel, quand on l'apris deja une fois.—ერთი სიტყვით ის, რაც პსიხიატრებმა აღნიშნეს, როგორც დამახასიათებელი ზნეობრივ—შეშლილისთვის, ლომბროზოს სიტყვით, საერთოა დამნაშეისთვისაც: ზნეობრივ—შეშლილს და დამნაშეეს შორის სრული ერთობაა, მხოლოთ განსხვავება იმაშია, რომ ზნეობრივ—შეშლილობა ადამიანს მერმე—სიკბუტეში გამოაჩენდება.

შენიშნულია, რომ წინაპრები ზნეობრივ—შეშლილებისა უმეტეს ნაწილათ სხვა-და-სხვა ვარი დამნაშეენი არიან, რაც, რასაკვირველია, მოშმობს ზნეობრივ—სულით ავთმყოფობის და დამნაშეობის ნათესაობას.

ამ ვარათ ლომბროზომ დამნაშეენი ამოაჩინა ელეური კაცის თვისებები და ზნეობრივი—სულით-ავთმყოფობა [deux choses (folie morale et crime) sont réunies dans même sujet]; ამიტომ შიშს, სირცხეილს და დასჯას არაეთარი გავლენა არა აქეს, რადგან სულიერი აგებულება დამნაშეისა წარმოადგენს გაუსწორებელ მანკს.

ბოლოს ლომბროზომ მოუმატა ამათ მესამე ფორმა—ბნედა (ეპილეფსია). ლომბროზო ამბობს, რომ ზნეობრივი—შეშლილობა და დანაშეოობა შეადგენენ ორ სახეს ერთი საერთო ავთმყოფობისას — ბნედისას, რომლითაც შეიძლება იყოს ავთ ადამიანი და არ აჩვენდეს ის ნიშნები, რომლითაც დაბასიათდება ნამდვილი ბნედა—ეპილეფსია. ამ ფორმას ჰქვია სახელათ ჩუში ეპილეფსია (epilepsia larvata) და მითი არის შესანიშნავი, რომ არც კონვულსიები იცის, არც გონების დაკარგვა და სხე., ესე იგი ის ნიშნები, რომლებიც ნამდვილ ეპილეფსიის დროს იცის. როდესაც ამ ვარი ბნედა მოუფა კაცს, შეიქლება, საშინელი დანაშაულობა ჩაიდინოს ამ ბნედის მორეეის წყალობით, მაგრამ უფრო საინტერესო აქ ის არის, რომ ხსოვნა ამ დანაშაულობისა ეურჩება კაცს, ასე რომ დამნაშეეს კარგათ ახსოვს, რომ ჩაიდინა ესა და ეს დანაშაულობა. ამ ვვარი ფორმა ეპილეპსიისა სულ მოკლე ხანი რაც ასიხიატრიაში ამოაჩინეს: ლომბროზო ამბობს, რომ ამ ვვარი ეპილეპტიკის—ბენდიანის თვისებები შეეისწავლე ტ ამასთანავე ამოაჩინეო, რომ სრული მგზავსებაა, ერთი მხრით ამ ვვარი ეპილეპტიკს და ზნეობრივ—შეშლილს შორის, ხოლო მეორე მხრივ კი, ესეეე სრული მგზავსებაა მას და დანაშაეეს შუა, ე. ი. ეს სამი ფორმა თავსდებიან ერთ არსებაში.

მაშასადამე ლომბროზოს აზრით, დანაშეეის ტიპის თვისებებში ჩეენ ვხედავთ ელეური კაცის თვისებებს (ტატეეზმის გავლენით), ზნეობრივ—სულით-ავთმყოფის აგებულებას და ბოლოს ლომბროზოს მოუმატა ბნედა (epilepsia larvata). ბნედიანს და დანაშეეს შუა მხოლოთ იმაშია განსხვეა, რომ სხვა-და-სხვა ტენის ადგილებია შერყეული: თუ ის ტენის ადგილი იქმნა შერყეული, სადაც მოძრაობის ცენტრია, წარმოდგება ბნედა—ეპილეპსია; ხოლო თუ ტენის შუბლის ნაწილი იქმნა შელახული წარმოდგება ლტოლვილება დანაშაულობისადმი. დანაშაულობა, ასე ათეეეს ლომბროზო, არის ბენებრივი მოელენა და, როგორც ამას ფილოსოფოსი იტყოდა, საკრო და მეზაეეი დაბადებისა, სეკეიდლისა და შეშლილობისა, რომლის ცელილებას შეადგენს დანაშაულობა. ამიტომ ინსტრუქციური მაკარი მოქმედებანი პირუტყეეების და ძეეწარმისაც არაფრით განირჩეეან დამნაშეის „მხეკურ“ მოქმედებისგან.

ახლა ვიტყვეთ რამდენსამე სიტყვას „შემთხვევით დამნაშეის“ შესახებ. (criminel d'occasion). ლომბროზო ამბობს, რომ არიან ისისთანა პირები, რომლებში თესლი დანაშაულობისა, თან დაყოლილ დაბადებით, სხვა-და-სხვა გარემოების და მიზეზების წყალობით, უცაბთა გარდაქმე�და დანაშაულობათ. რადგანაც ლომბროზოს აზრით იმაში მდგომარეობს, რომ დანაშაულობა არის საერთო ბუნებრივი მოელენა, ამიტომ, რასაკვირველია, ლომბროზოს წარმოდგენით ძლიერ საძნელოა, რომ ადამიანმა შემთხვევით ჩაიდინოს დანაშაული და ამასთან სრუ-

ლი თავისუფალი იყოს დანაშაულობისაგან მიდრეკილებისაგან. როგორც ზემოთ ეთქვით, ლომბროზო ამბობს, რომ ამკვეთ დანაშაულს აქვს ბარბაროსი თესლი მომავალი დანაშაულობისა და სხვა-და-სხვა გარემოებათა გაფლენით გარდაქმნეა დანაშაულობათ.

ამგვარ „შემთხვევით—დანაშა

ოფლის ოთხ-ფეხ საქონელს ან სხვა რამეს,—მაშინვე შეუბრალებლათ ხოცენ, ანუ რომ ამ სოფლის მდგომარეობა სწორეთ სამუშაროა. ნუ თუ ამ უბედურებას არაფერი ეშველება? და დ—ები, რომელთაც ათას-ათასი დესიატინა მიწა აქვთ, უნდა აწიოკებდნენ უმამისოთაც შეეფეროთ გლეხებს?!

ახლა ნიგოითაც ეიტაკეი ორიოდ სიტყვას. ნიგოითში ძალიან დაინტერესებულია ხალხი სწავლა განათლების შესახებინათ. აქამდის ერთი სკოლა ძალიან არსებობდა აქ, მაგრამ ახლა ორი პირველი დაწყებითი და ერთიც ორ-კლასიანი სკოლაა. ამას წინათ, ერთ კვირა დღეს, ნიგოითის კანცელარიაზე, შეკრებილი საზოგადოებას დაეესწარი. ამ საზოგადოებას აქაური სკოლის უფროს მასწავლებელმა, ბ. გიგო წულუკიძემ, წაუკითხა ძველი ჩვეულების ტირილის შემცირების წესდება, რომელიც წინდაწინ შეედგინათ. ამ წესდების წაკითხვის ჟამლი თ. დიმ. მაჭუტაძემ აუხსნა ხალხს, თუ რამდენათ მაგნებელია მათთვის არსებული ტირილი. სხვათა შორის, წესდებაში იყო: ისე უნდა შემცირდეს არსებული ტირილის წესი, რომ ასი და ორასი მანეთის ნაცვლათ რეა მანეთითაც შეიძლებოდეს მიცვალებულის დასაფლაეებაო. ყველა მახლობელი ნათესავები მიცვალებულისა მხოლოთ დასაფლეებაზე დაეხმარონ, შემდეგ სასაღილოთ კი თავ-თავის სახლში დაბრუნდნენ. სანამ ამ მოხლამდე მიახწევდა ბ. წულუკიძე, ხალხში მღუმარება იყო, ხოლო რაკი გაიღეს სახლში უსაღილოთ დაბრუნდითო, მაშინვე აირია მონასტერი, ატყდა ჩოჩქოლი და ხმაურობა. როდესაც ცოტა დამშეიდდა საზოგადოება, ბ. წულუკიძემ განაგრძო დანაბარები მუხლების წაკითხვა. ეს ტირილის მოსპობის წესდება კარგა მოფიქრებით და დაკვირვებით არის შემუშავებული, რომელიც სხვა სოფლების სამაგალითოთაც კარგი იქნება! ამ წესდების ხელ-შეკრულებაზე მესამედიც არ დარჩენილა ხელ-მოუწერელი და თუ ეინმემ არ თანაუგრძნო, იმიტომ რომ ზოგს მეთაურობა ასკილდა ამ საქმეში და ზოგს ფურნეები მოუცდებათ, რადგან პური არ გაუსაღდებათ ახალ-მოდის ტირილში!.. ამას შემდეგ, თ. დიმ. მაჭუტაძის თაოსნობით მომზადებული ბიბლიოთეკა აკურთხეს, რომელზედაც ბევრი სიტყვები წარმოითქვა აქაური ინტელიგენციისგან, რითაც დიდ მადლობას უცხადებენ თ. დიმიტრის ამ კეთილი საქმის მოწყობისთვის. შემთხვევით დაესწრო ამას ბ-ნი ნ. წერეთელიც, რომელმაც აუხსნა დამსწრე საზოგადოებას სამკითხველოს და სწავლის მნიშვნელობა. აქეე, ამ დღეს ფულათ თუ წიგნებით ას მანეთზე მეტი შეეწირაბი სამკითხველოს სასარგებლოთ. დიდი მადლობის ღირსია თ. დიმ. მაჭუტაძე, რომლის ქველ-მოქმედება მარტო ამ სამკითხველოს დაარსებით არ განისაზღვრება და რომელსაც კიდევ ბევრი განძარახვა აქვს გაეპირებული ხალხის დასაბმარებელათ!.. პატივისცემის ღირსია აგრეთვე მისი მეუღლე ანნაც, რომელიც აეთმყოფებს დიდ დახმარებას უწევს, როგორც თავის შრომით, აგრეთვე უსასყიდლოთ წამლების მიწოდებით; აგრეთვე თ. გიგო წულუკიძე და მისი მეუღლე ძლიერ მაცდინეობენ ამ სოფლის საკეთილ-დღეოთ.

ᲘᲝᲐᲜᲔ ᲛᲔᲣᲜᲯᲘᲣᲠᲘ.

(დასასრული შემდეგ)

ბიბლიოგრაფია.

ამოვიდა ახალი წიგნი „დარეინიზმი“ ე. ფერიერისა, თარგმ. ი. ფანცხავის მიერ, გამოცემა ივ. როსტომაშვილისა. ფრიად სასიამოვნოა ამ გვარი თხზულებების თარგმნა და გამოცემა ჩვენს ენაზე. თვით წიგნის შინაარს რაც შეეხება უნდა ეთქვათ, რომ ეს წიგნი გათქმულია მთელ ევროპაში: ამის ღირსება იმაში მდგომარეობს, რომ ფერიერი მოკლეთ გადმოგვცემს მთელ დარეინის მოძღვრებას და ამასთან ძლიერ გასაგებ ენითაც.

ეინ ეს წიგნს გულ-დასმით წაკითხავს, შეუძლია იკონიის საზოგადო წარმოდგენა დარეინის მოძღვრებაზე. თუ რამდენათ გასაოცარი ღრმა და საინტერესოა ეს სწავლა, ამას მკითხველი ცოტა-ოდნათ ამ წიგნიდანაც გაიგებს. ეს წიგნი—ფერიერის თხზულება — თითქმის ყოველ განათლებულ ქვეყნების ენაზე არის ნათარგმნი. ჩვენის მხრით დიდი მადლობა უნდა ეუძღვნენთ ი. ფანცხავას გადმოთარგმნისთვის და ივ. როსტომაშვილს გამოცემისთვის. რასაკვირველია, ჩვენ კარგათ ვეკრძნობთ, თუ რამდენათ ძნელია ამგვარი წიგნის ჩვენ ენაზე გადმოთარგმნა, მაგრამ ბ. ი ფანცხავას ნათარგმნს მაინც ბევრი ღირსება აქვს: გადმოთარგმნილია გასაგები ენით.

წიგნი არის გამოცემული ძლიერ სუფთათ, როგორც საზოგადოთ ყველა გამოცემა პატივცემულ როსტომაშვილისა.

—

„დაეწყებული ქვეყანა“

(ხომხურ ენაზე)

ორი წელიწადია რაც ერთი დიაკვანი არუთინ ბეჟეულრიანეი გამოცემს ხოლმე ზემოხსენებული სათაურით

მოთხრობებს. ახლა გამოვიდა მესამე ნაწილი. მოთხრობები შეეხება სოფლის ეთნოგრაფიას და ხალხის ყოფაცხოვრებას. სოფლის ცხოვრების აღწერა და ხალხის ენით ნაწერი მოთხრობები ძალიან ცოტაა სომხურ ლიტერატურაში, თითქოს ყოველი ჩვენ მწერლებს დავწერეს სოფლისთვის ყურადღების მიქცევა. ამ წიგნისთვისაც ამიტომ მიუცია აგრეთვი სათაური. ამ მესამე ტომში მოთავსებულია შემდეგი მოთხრობები: „ეტრატერის ბიწეგვ სოფელში", „ოჯრის მოკაჩარეთა ქმის" და „წმეკეში ჩაკინის სიკვარული". ხსენებული მოთხრობები ყაზახის სოფლების ცხოვრებიდან არის და იმათ კილოზეა დაწერილი.

დ. ტ—დ.

საქველმოქმედო საქმე.

ქ-ნო რედაქტორო! ამსოთნაგ კასხელებთ სამოდ- და ორ მანეთის (62 მან.) სპირიდონ გრიგორ ლის „ქიითაკეშელის თავისნობით შეკრეფილ მაპტიკოროსის ქრთულებისა შორის „ინარეულის ფონდის" სასელობაზე და ეთხოვთ კეთილსანდოთ, თქვენ მატეგენეულ ფურნალ „კვეალში" შეთანხმებულთა სია:

10 მან. სპირიდონ გრიგორლის ძე ჩითაკეშელმა და მ. ონანოვმ ფაზრის ძე შაგეულმეს. 4 მ. და 50 კ. კუზმა კეთრეკიანმა. სამ-სამი მან.: მინაგ მარიამეულ-მაგი რაფ. მეკლაქენ. ორ-ორი მან.: მან. ბაბალურმა, თეკ. ილეფაქენ, ალეთრ თამარიენ, შაქ. საკანშეულმა, კ. ფუშაქენ. თითო მან.: ივ. ბარდალშეულმა, ვას. ფიეფსალურმა, ოთხეს ფალფანეშეულმა, მან. ეკაკენოვა, მან. ბარდალშეულმა, თოთს ეოგანქენ, ფაკ. ფუშაქენ, ბარ. ეოთეულურმა, ოთხეს ეთოგანქენ, ივ. ნანდარაშეულმა, ნიკო რამაზაშეულმა, სოსიკო ნიკეანქენ, კონ. ბალეურაშეულმა, ალეკსი მამეკეულეშეულმა, ფიმ. ეოთაბეშეულმა, ეთოგრი შამაზურმა, სამსონ შიუკაშეულმა, ალეკ. ელიზაბარაშეულმა, ეთოგრი მეფარიანმა, სამ. ბაბეაშეულმა და სტ. ოთაბეშეულმა. ათ-ათი შაური: ტარა შანანაშეულმა, ეკეურ მადოთეკეს. სულ შეადგა 62 მან. 50 კაპ. (50 კ. ფოსტის სარგელი ეკეთ).

რაფაელ მგელაძე.

ადრინდელი შემოწირულობა იყო 108 მან. 90 კ. ამითი კასხელებს 170 მან. და 90 კაპ.

ქ-ნო რედაქტორო! ამ დღეებში სიღნაღის ქართველი ხაზოგადოება გამოეთხოვა ხაზინადარს ს. ფ. ხანდარაკს, რომელიც მთავრობის ენაგრეულებით ფოთში გადაეყვანეს. მის პატივსაცემად გამართული სადილზე წარმოთქვეს სიტყვა ქართველ დეტერატორებზე და „წერა-კითხვის გამავრცელებელ ხაზოგადოებაზე". დამსწრე დეტერატორების და „წერა-კითხვის გამავრცელებელ ხაზოგადოების შესაწირავთა კომიტეტის თავმჯდომარეს შესაწირავთა კომიტეტის წევრიდან თორმეტი მანეთი და ექვსი შაური. გიზეგანთ ამ ფულს და ეთხოვთ შემრნდეესთ, მიიღოთ შრომა და გაგზავნეთ კეთილშობილებისაკენ „წერა-კითხვის ხაზოგადოებას" ან „სადეტერატორო ფონდს".

კოსტანტინ.

ეს ფული გადაეცა „წერა-კითხვის ხაზოგადოების მდივანს".

ქ-ნო რედაქტორო! ეთხოვთ უმორჩილესთ თქვენ პატივცემულო ეკზეთ „კვეალს" ხაზეულებთ უფლებისა მადლობა კანონიულესადგინ ამ პატივცემულ პირთ, რომელთაც კეთილ ინებეს და დახმარება აზოგინეს ფულთა ქართველის ხაზოგადო სკოლის დამწყებ შენობის ალსაგებ-ნთ.

სია შემოწირულობისა: 3 მან. ლიზა ალექსიშეულისგან, ორ-ორი მან. ეკატერინე ეკეკოძეს, ან. შეკლაძეს, ფალ. ნაკაშიძეს და ნინო მეკლაძისგან. თითო მანეთი: ეკა ჯორჯიკიძისგან, ბარ. წულაძეს, ვალ. მეკლაძეს, მაგ. ვალაბეკოვას, ალეგრ ფეტაზეს, ბ. ერანეს, ხარ. მეკლაძეს, ფეკ. ეკანაძეს, ალ. ბერძენიშვილისგან. 50 კ. ფენომის და 30 კ. ტრეტ ეკრანაზეულ. ეს ფული ეკეკ ეკალეკეკი სკოლის შენობის კანეკეს.

ნინო მეკლაძისა.

ქ-ნო რედაქტორო! ნეკა ეკეკინოძეთ თქვენ პატეგეკეულო ეკზეთ „კვეალს" ხაზეულებთ ეკმოეკეკსადო ეკეკლეთისადეს მადლობა ბ. ეთოგრეკ მესხიშვილს, რომელმაც ეკეთილ ინეკ ეკ შემოსწირა ეკეკრთოს სკოლის 1896 წლის ეკრნესი „ეკეკეთი".

სოფეკ ეკეკრთოს სკოლის მხეკეკეულეკი ეკ. ხეკეიშვილი.

ქ-ნო რედაქტორო ხონის ქალაქის ეთოგრეკ ხაზოგრეკ ეკრეკეულ და ხეკეულად ხეკრეკეულნი უმორჩი-

ლესთ გოსოგო, თქვენი პატეგემული ეურნალ „ეკლესიის“ საუბარებით, გუდთადი მადლობა გამოუცხადოთ დ. ხარნაბი, მესოგრესთ მოკეზრეთ რომსნაზ და ეროსტო ბაკითხესეთ ასსტრეეთნი, რომელებმეგ საკეთარი სარგალთ (ეს ითი თუმანი ლეუკალთ) ეკალსეურეს სოსიარი.

წინამძღვარი ხარნაბ საკრებეულო ტაბრისა, ალადგანი მეკედელ ერსტი მაჭრაქე.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთელი

განცხადება

ქუთაისში

დაარსებული თეატრალური კომისსია იწვევს, როგორც არტისტებს ისე ჯერეთ სცენაზე არ გამოსულ პირთ, რომელთაც სურველი აქვთ მიიღონ მონაწილეობა ქუთაისის მუდმივ ქართულ დასში.

განცხადება შეუძლიათ შემოიტანონ კოსტანტინე დიმიტრის ძე ბაქრაძის სახელზე, ქ. ქუთაისში.

(3 - 1)

ქართული წიგნების მაღაზია:

ი. იმედაშვილის და ს. ჭელიძისა

იმყოფება გიორგიევის ქუჩაზე (ალეკ. ბაღის პირდაპირ) არჯევანიძის სახლში № 14., სადაც ყიდულობენ და ჰყიდიან ყოველ ვგარ ქართულ წიგნებს და სხვა პერიოდიულ გამოცემას. ჰყიდიან და ჰყიდულობენ ფერეთელ რუსულ საკითხვე და სახელმძღვანელო წიგნებს.

(4 —2)

„ალმოსავლეთის მაღაზია“

პატივი მაქვს ეცნაცო საზოგადოებას, რომ მე გავაღე „ალმოსავლეთის მაღაზია“ რომელიც განსაკუთრებით ეკუთვნის კავკასიას, ირანსა და საზოგადოთ ალმოსავლეთის ოფიციალურ ადგილებს. თბილისში ლორის-მელიქოვის ქუჩა ს